

פרשת וישב שנת תשפ"א

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

הואיל משה

ולכאורה י"ל דזה אי קרא דיום הששי קאי דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, או אתיא ללימוד דתוס' שבת, תליא אי ס"ל דנין ק"ו מהלכה או אין דנין, דהתוס' במסכת ר"ה (דף ט.) ד"ה ור' ישמעאל כתבו, דהא דאיצטריך קרא לתוס' שבת ויו"ט ולא ילפינן מק"ו משביעית, דמה שביעית דקיל משבת אמרינן ביה תוספת, שבת החמורה לא כש"כ, משום דבשביעית הא דמוסיפין מחול על הקודש הוי הלכה למשה מסיני, ואין למידין ק"ו מהלכה עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל למידין ק"ו מהלכה שפיר י"ל דילפינן תוס' שבת בק"ו משביעית, והקרא דיום הששי אתיא דתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית,

ובמסכת יבמות (דף ה.) רוצה הגמ' למילף עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ממילה ופסח שדוחה שבת, וקאמר מה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות עיי"ש, והקשה בשו"ת חת"ס חירור"ד (סי' רמ"ט) דאמאי לא ילפינן מפריעה דדחי שבת, ובוזה לא שייך כרת ולא י"ג בריתות, דהא לא נאמרה כרת וי"ג בריתות אלא בפרשתו של אברהם אבינו ע"ה, ולא נאמרה פריעה לאברהם אבינו ע"ה עכ"ל, ות"י לשיטת הסוברים דאין עושין יוכיח מהלכה כמו דאין דנין ק"ו מהלכה, והא דפריעה דוחה שבת הוא מהלכה, וא"כ ליכא למילף מפריעה דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת דאין דנין מהלכה עיי"ש.

ואיתא בניזר (נ"ז) אמר ר' עקיבא, דנתי לפני ר' אליעזר מה אם עצם כשעורה שאינו מטמא אדם באוהל, הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו, רביעית דם שהוא מטמא אדם באוהל אינו דין שיהא הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה, אמר לי מה זה עקיבא, אין דנין כאן מק"ו (שאין דנין ק"ו מהלכה), וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר' יהושע אמר לי יפה אמרת אלא כן אמרו הלכה עכ"ל המשנה, ובביאור הגר"א על משניות פ"ג דידיים (משנה ב) ובפ"ח דטהרות (משנה ד) כתב, דר' עקיבא ור' אליעזר ור' יהושע פליגי אי דנין ק"ו מהלכה או אין דנין, דר' אליעזר ס"ל אין דנין ק"ו מהלכה, ור' עקיבא ור' יהושע ס"ל דדנין ק"ו מהלכה, ועיין בשיטה מקובצת ב"ק (נ"ח) דר' עקיבא לא הודה לר' אליעזר עיי"ש, וכ"כ בשו"ת ר' חיים כהן (סי' ט"ז) דר' עקיבא ס"ל דנין ק"ו מהלכה ולא הודה לר' אליעזר, וע"ע בספר באר יעקב יור"ד (סי' ק"ט), ובשו"ת בית יצחק יור"ד ח"א (סי' נ"ב אות ה'), ולפי"ז לר' עקיבא דס"ל דנין ק"ו מהלכה שפיר איכא למילף עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מפריעה דדחי שבת, ותליא דין זה אי אמרינן עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת בפלוגתא ר' עקיבא ור' אליעזר הנ"ל אי דנין ק"ו מהלכה.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: ובספר המלואים למשה כתב וז"ל, וישב יעקב בארץ מגורי אביו ראשי תיבות מאיוב, וקשה דמה בא הרמז בכאן ומה שייך זה לזה עכ"ל.

והנבס"ד, דהנה המפ' כתבו דלכן ביקש יעקב לישב בשלוה בעוה"ז מברכות שברכו אביו, ומן הדין היה ראוי יעקב לקבל הברכות שהרי לו משפט הבכורה אשר קנהו מעשו ומסרה לו מדעתו, וכפרש"י בפרשת תולדות (פרשה כ"ז-ל"י) עה"פ ויחרד יצחק וגו' למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, א"ל אביו מה עשה לך, א"ל את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה עיי"ש.

ובשו"ת הריב"ש (סי' שכ"ח) הקשה דהיאך קנה יעקב הבכורה מעשיו, הא הוי דבר שלא בא לעולם שהרי יצחק היה חי אז עכ"ל, ות"י הריב"ש (סי' רכ"ח) דקודם מתן תורה היה מועיל קנין בדבר שלבל"ע עיי"ש, והטעם דקודם מ"ת מהני קנין אף בדבר שלבל"ע מבואר בספר ישועות מלכו (פרשת תולדות), עפ"י"מ דאיתא במסכת ע"ז (דף ג.), אמר ר"ש בן לקיש, מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום השישי (ה' יתירה למה לי), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר דאם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו, ושם בגמ' אמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה, אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה עיי"ש, ומבואר מזה דעד שלא קיבלו בני ישראל את התורה בסיני לא נתבסס כל הבריאה, ועמודי שמים ירופפו ונתייראו שמא לא יתקיים העולם, וא"כ קודם קבלת התורה כל מהות הבריאה היה כדבר שאינו קבוע וכדבר שלא בא לעולם, שהרי עדיין היה תלוי ועומד אם יקבלו ישראל את התורה, ולכן באותה זמן אהני הקנין גם בדבר שלא בא לעולם, שהרי כל היקום לא היה קבוע וקיימי עכ"ד.

אך כ"ז א"ש אי אמרינן דהקרא יום השישי אתיא להא דתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית, אך לפי"מ דאיתא במד"ר (פרשה ט"ז), אמר ר' יודן, יום השישי זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש עיי"ש, לפי"ז לא אמרינן דהיה תנאי בשעת הבריאה ע"מ שיקבלו ישראל את התורה, ולפי"ז י"ל דגם קודם מתן תורה לא חל קנין בדבר שלא בא לעולם.

פגע באמונת ה' מהני תשובה, ואידך ס"ל דרק עד לחטאים הללו מועיל תשובה ולא עד בכלל עיי"ש, ומעתה אי אמרינן דתשובה אינה מועלת על חטא ע"ז, א"א לומר דיצאו קודם הזמן מפני שעשו תשובה, דהא היו אז במצרים עובדי ע"ז ועל חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ובספר חמודי צבי (פרשת מטות) כתב הטעם דעל חטא דע"ז לא מהני בתשובה, דאיתא במסכת יומא (דף פ"ו), א"ר יוחנן, גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה (לא יוכל בעלה הראשון וגו'), שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' עיי"ש, ולפי"ז הטעם דמועיל תשובה על עבירה משום דאמרינן דעשה דתשובה דוחה הל"ת דעבירה, וכ"ז תינח בשאר עבירות דליכא רק מעשה העבירה, דהמחשבה ל"ה עבירה, דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה כדאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט), וליכא רק חד ל"ת שפיר אמרינן דהעשה דתשובה דוחה הלאו, משא"כ בחטא דע"ז דגם המחשבה הוה עבירה כדאיתא בגמ' (סו), וא"כ הוה עבירה כפולה במחשבה ובמעשה, דקודם העבירה בפועל יש מחשבה, לזה אין בכח התשובה לדחות שני העבירות, כנודע שיטת הכריתות דאין עשה דוחה שני לאוין עכ"ד.

והשתא מבואר, וישב יעקב בארץ מגורי אביו, שביקש לישב בשלוה מכח הברכות דברכו אביו, שהברכות שייך לו כיון דהוא הבכור וקנה הבכורה מעשיו, דקודם מתן תורה מהני קנין בדבר שלא בא לעולם, משום דהקב"ה התנה תנאי במעשה בראשית, דאי"ל דהקרא אתיא לתוס' שבת, דזה ילפינן מק"ו משביעית דס"ל למידין ק"ו מהלכה, אך מנ"ל דלמידין ק"ו מהלכה, ע"ז בא הר"ת מאיוב, כלומר דמאיוב שנלקה ביסורים על שהיה מיועצי פרעה, ולכאורה הא מזה נצמח טובה גדולה לבני ישראל דע"ז יצאו קודם הזמן, אך ז"א דהטעם דיצאו קודם הזמן מפני שעשו תשובה, ואף דעברו ע"ז במצרים עכ"ז מהני תשובה, דס"ל למידין ק"ו מהלכה ועשה דוחה שני לאוין, ולזה רמז בר"ת מאיוב, דמאיוב מוכח דס"ל למידין ק"ו מהלכה, ולכן ביקש יעקב לישב בשלוה ודו"ק.

(ב) עו"ל, דבספר ארץ חמדה פי' הפסוק וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען דהנה על האבות נגזר גזירת גירות, כמו שאמר הקב"ה לאברהם כי גר יהיה זרעך וגו', וגירות יתכן לפרשו ב' פנים, (א) שידורו בארץ לא להם, וע"ז יהיו נחשבים גרים וכמשמעות הכתוב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, (ב) שיהיו נע ונד ולא ישבו בשלוה, ובמס' ב"ב (דף ק"ט) איתא, דארץ ישראל מוחזקת לנו מימות אע"ה, ולפי"ז נמצא שהאבות היו בארצם, וע"כ שגזירת הגירות נתקיים כאופן הב' שישבו בלא שלוה, אולם יעקב שביקש לישב בשלוה, ע"כ דס"ל דגזירת גירות יתקיים במה שיהיו בארץ לא להם, וא"כ ע"כ דס"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, ולכן הוה שפיר בארץ לא להם.

ולפי"ז כתב בספר שערי ציון (שער מ"ב) דזה אי אמרינן עשה דוחה ל"ת בב' לאוין או לא, תליא בפלוגתא הנ"ל אי דנין ק"ו מהלכה או אין דנין, דבספר מגן אבות כתב דבמילה איכא ב' מלאכות, דאית ביה ג"כ משום מכה בפטיש עיי"ש, ומובא במנ"ח מוסך השבת (אות כ"ז), ולפי"ז י"ל דגם בפריעה אית ביה משום מכה בפטיש דמל ולא פרע כאלו לא מל וא"כ איכא בפריעה ב' מלאכות, ולפי"ז לר' עקיבא דס"ל דנין ק"ו מהלכה ומוכח עשה דוחה ל"ת מפריעה דדחי שבת, לדידיה י"ל דס"ל עשה דוחה אף ב' לאוין כיון דבפריעה איכא ב' מלאכות, ולפי"ז י"ל דזה אי עשה דוחה שני לאוין תליא בפלוגתא דר' עקיבא ור' אליעזר הנ"ל אי דנין ק"ו מהלכה עכ"ד, וכבר קדמו בזה בספר מאה שערים (שער נ"ז) עיי"ש.

ואיתא בסוטה (א"ר) דשלשה היו באותה עצה דהבה נתחכמה, בלעם, איוב, יתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נדון ביסורין, יתרו שברח זכו בניו לשבת בלשכת הגזית עיי"ש, ומבואר בזוה"ק (פ' בא) דזהו הטעם דאיוב נענש ביסורין, דאיוב היה מקריבי עטא דפרעה ויעץ לו לפרעה שיטול הממון שלהם וישלוט בגופיהן בקשיא, ולכן נענש ביסורין מדה כנגד מדה.

אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב-א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (סו) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש, א"כ בזה שברח משם ונגזרה הגזירה, נצמח מזה טובה גדולה דע"ז יצאו קודם הזמן, ולכאורה אמאי נענש ביסורים.

אך י"ל, דבספר ערבי נחל (דרוש ב' לפסח אות ד') כתב הטעם דיצאו בני ישראל ממצרים קודם שנשלמו הד' מאות שנים שנגזר עליהם, לפי"מ דאיתא בסנהדרין (צ"ג) על הגאולה האחרונה שאנו מצפים לה, זכו אחישנה לא זכו בעיתה, רצ"ל כשיזכו מעשיהם ויעשו תשובה תבוא הגאולה קודם העת, משא"כ אם לא יזכו ח"ו, הגאולה מתאחרת עד עת הקבוע, וככה היה גם בגלות מצרים כי היו שני גאולות שאם היה בעיתה היה מתאחר עד ד' מאות שנה, אלא לפי שזכו ישראל ועשו תשובה כמבואר במד"ר פ' שמות (פרשה א-ל"ו) בפסוק וירא ה' את בני ישראל הוה שעשו תשובה בסתר עיי"ש, ולכן זכו ונתקיים בהם אחישנה ונגאלו קודם העת הקבוע עיי"ש, ומעתה לא צריכין לקושי השעבוד כדי שיצאו קודם הזמן, ולכן נענש איוב ביסורים.

אך האריכו המפ' לדון אי על חטא ע"ז מהני תשובה, עיין בספר כפות תמרים על מסכת יומא (דף פ"ו) שהביא מספר תאוה לעינים דפליגי בכך אמוראי, דא"ר לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, ורי"א עד ולא עד בכלל, דפליגי אם מועיל תשובה על ג' עבירות החמורות, דמ"ד עד ועד בכלל ס"ל דתשובה מהני על גל חטא ופשע, ואפילו

והנבס"ד, דהנה מה שרצה יעקב לישב בשלוה הוא מחמת הברכות שברכו אביו יצחק, ולכאורה מוכח שמגיע ליעקב הברכות, מהא דכהו עיניו של יצחק לפני מותו, כדאיתא במדרש רבה בראשית (ס"ה-ה) רבי חנינא בר פפא פתח, רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך וגו', א"ר חנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת אלינו בשבילנו, למה כהו עיניו של יצחק, כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות.

אך בס' פלח הרימון (כללי הספר כלל שני) כתב וז"ל, שהיה מן הראוי שיהא יצחק נשחט ונשפך דמו, מפני שאיהו מגילגולא דאדם הראשון שנצטווה על אכילת עץ הדעת, כדכתיב כי ביום אכלך ממנו מות תמות וכו', וכשאכל מעץ הדעת גרם מיתה לכל העולם ושפך דמו של עולם, ושופך דם האדם באדם דמו ישפך לפיכך הוצרך למסור נפשו לטבח, ועל כן כהו עיניו דסומא חשוב כמת עיי"ש.

ולפי"ז אי אמרינן דאכילת עץ הדעת נחשב לאדם הראשון לחטא ונתחייב על כך, ומעתה י"ל דלכן כהו עיני יצחק, ולא משום שיבוא יעקב ויקבל הברכות, משא"כ אי נימא דאדם הראשון יש לו אמתלא על מה שאכל מעץ הדעת, אז לכן כהו עיני יצחק כדי שיעקב יקבל הברכות.

ואיתא בבראשית רבה (פרשה י"ט-כ"ב) אכלתי לא כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל עוד, וכתב הידי משה לפרש דאדה"ר בא באמתלא דאין עליו עון במה שאכל מעץ הדעת כי אכל רק פחות מכשיעור שאינו בגדר אכילה, וז"ש אכלתי אולם כדי להתחייב הייתי נצרך לאכול עוד להשלים השיעור עיי"ש, ועיין בס' יושב אהלים (דף ב. מדפ"ס) שהביא כן מהעשרה מאמרות עיי"ש.

אך עדיין צ"ב איזה התנצלות הוא בכך, אף דלא אכל אלא פחות מכוית הרי עבר על איסורא דאורייתא, דחצי שיעור אסור מן התורה, ובספר יושב אהלים (דף ד. מדפ"ס) כתב ליישב, דהנה הרמב"ם בהל' חמץ ומצה (פ"א-ה"י) כתב, האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מה"ת, שנאמר לא יאכל חמץ, והקשו המפ' דלמ"ל להרמב"ם להביא קרא מיוחד דלא יאכל, הרי בכל איסורין שבתורה קיי"ל כריו"ח דחצי שיעור אסור מה"ת, וכתב שם המשנה למלך שמהרל"ח (ס"י"ח) תירץ, דאיסור חמץ לא דמי לחלב דמשם למדו דחצי שיעור אסור, משום דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת היתר, משא"כ בחמץ שמותר קודם הפסח, ולכן הוצרך קרא מיוחד לאסור חצי שיעור בחמץ עיי"ש, ומדבריו אלו יש ללמוד דאיכא סברא לומר דה"נ בדבר שאין איסורו קיים לעולם, שאין בו איסור חצי שיעור, מה"ט גופיה של המהרל"ח דלא דמי לחלב שאין היתר לאיסורו, ונודע מש"כ קמאי דאם היה אדה"ר ממתין עד הערב שפיר היה רשאי לאכול מעץ הדעת אלא שאכלה פגה, הרי שעץ הדעת לא היה בה איסור עולם, ולסברת המהרל"ח בדבר שיש היתר לאיסורו לית ביה איסור חצי שיעור, וזה שדקדק אדה"ר ואמר אכלתי ואוכל עוד, כוונתו, דהיינו טעמא שאכלתי משום ואוכל עוד לעת ערב שאז יהא היתר לאיסורו וממילא דליכא בה איסור חצי שיעור וכדין אכלתי עכ"ד.

וזהו שאמר הכתוב וישב יעקב ביקש לישב בשלוה, ואעפ"י שהיה בארץ מגוריי אביו מל' גירות, שנגזר עליו גירות, מ"מ היה ס"ל ליעקב בארץ כנען שהוא עדיין ארץ כנען ועדיין אינו שלהם כי ארץ ישראל אינה מוחזקת, ובזה קייים גזירת הגירות במה שישב בארץ לא להם עכ"ד הארץ חמדה עיי"ש.

והבאנו הטעם דאיוב נענש ביסורים, שהיה מקריבי עטא דפרעה ויעץ לו לפרעה שיטול הממון שלהם וישלוט בגופיהן בקשיא, אך לכאורה הרי מזה נצמח טובה לבני ישראל דעל ידי זה יצאו קודם הזמן. אמנם לפימ"ש רשיז"ל פרשת לך (ט"ז-י"ג) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישראל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-מ) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רשיז"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (תהלים פוק י"ח) איתא, א"ר שמואל, לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', אמר להקב"ה, רבון העולמים, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בבין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, א"ל הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו וכו' וכבר נשלם עכ"ל, א"כ נמצא שנשלם כבר אז הזמן.

אמנם החיד"א בספר ראש דוד (פרשת ורא) כתב, דזהו יתכן רק אי ס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מימות אברהם אבינו ע"ה ודר יצחק בארץ שאינו שלו וסבל עול גלות, אז שפיר י"ל דזמן הגלות התחיל מלידת יצחק, אבל אי ס"ל דא"י מוחזקת היא א"כ לא סבל יצחק כלום עול הגלות, ושוב אין לומר דהגלות מתחיל ממנו עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דביקש יעקב לישב בשלוה, דהיה סבור שמקיים גזירת הגירות במה שדר בארץ שאינו שלו, דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת, ומנ"ל דא"י אינה מוחזקת, ולזה רמז ב"ת מאיוב, דמאיוב שנענש ביסורים מוכח דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו וכו"ל ודר"ק.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: וכתב רש"י ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף עיי"ש, וכן איתא במדרש רבה (פרשה פ"ד-ג), א"ר אחא, בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעולם הזה, השטן בא ומקטר, אמר, לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא, אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעולם הזה, תדע לך שהוא כן, יעקב אבינו ע"י שבקש לישב בשלוה בעוה"ז נודווג לו שטנו של יוסף עיי"ש, ודקדקו המפ' דאמאי קפץ עליו רוגזו של יוסף דייקא, ומשמעות הדברים שיש מזה איזה שייכות לסתור מה שביקש יעקב לישב בשלוה, וצ"ב ההמשך.

עצמה לאכילה של איסור, ואינו דומה למכירה וסיכה דאינו נהנה באכילת איסור, וזה סברא דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת, דהנאה המביא לאכילת איסור לא התירה התורה מעולם עכ"ד, וכ"כ בשו"ת בית שערים חאו"ח (סי' ר"ד) עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה מחמת הברכות שברכו אביו יצחק, והיה לו הכרח דהברכות הם שלו דהלא מהאי טעמא כהו עיני יצחק, דאי"ל דהוא בשביל חטאו של אדה"ר, דהלא אדה"ר יש לו אמתלא דלא אכל אלא חצי שיעור, והיכא דיש היתר לאיסורו יש לומר דח"ש מותר, דס"ל כחזקיה, ובזה קפצה עליו רוגזו של יוסף, דאי ס"ל כחזקיה א"כ מותר לבטל איסור לכתחלה מה"ת, והצדק הוא עם השבטים, ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף ודו"ק.

(ב) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דיעקב ס"ל דלכן כהו עיני יצחק כדי שיבוא ויקבל את הברכות, אך י"ל דלכן כהו עיני יצחק, מפני שיצחק מחוייב לתקן חטא של אדם הראשון באכילת עץ הדעת, וסומא חשוב כמת.

ובספר לקט יוסף ערך אדם (אות ו') כתב, דאדם הראשון יש לו אמתלא מדוע אכל מעץ הדעת, שאנו מצוין לעשות מצות ונקראים עבדים לקיים גזירת המלך, אבל אדם הראשון הקב"ה נתן לו כל העולם, ודינו כמו הכותב כל נכסיו לעבדו דיצא לחירות, ולכן אכל מעץ הדעת, ולפי"ז קשה מדוע נענש על אכילת עץ הדעת, וצ"ל משום דהקב"ה שייר לעצמו פירות עץ הדעת, וקיי"ל דאם שייר לעצמו קרקע אינו יוצא לחירות, ואף דעץ הדעת היו פירות, עכ"ז קנין פירות כקנין הגוף דמי, ואדם טעה בזה וסבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי עכ"ד, מבואר מזה דאי ס"ל קנין פירות ל"ה כקנין הגוף לא חטא אדה"ר.

ובספר דת ודין פ' וישב (דף י"ב:) כתב, דמחלוקת יוסף והשבטים היה במה שקראו השבטים לבני השפחות עבדים, דיוסף סבר דהשפחות הם נשי אביו, דבודאי שיחררם קודם שבא עליהם, ולכן בניהם אינם עבדים, וטעם פלוגתתם דהם סברו קנין פירות ל"ה כקנין הגוף, ולכן בלהה זולפה שהיו נכסי מלוג, לא היה לו ליעקב בשפחות הללו כי אם פירות, ולא היה יכול לשחרר אותם, ולכן היו קוראים לבניהם עבדים, אבל יוסף היה נער את בני בלהה ובני זלפה, דסבר דקנין פירות הוי כקנין הגוף, והיה יעקב יכול לשחררם, לכן היה סבור דאינם שפחות ובניהם אינם עבדים עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה מחמת הברכות שברכו אביו יצחק, והיה לו הכרח דהברכות הם שלו דהלא מהאי טעמא כהו עיני יצחק, דאי"ל דהוא בשביל חטאו של אדה"ר, דהלא אדה"ר יש לו אמתלא דקנין פירות ל"ה כקנין הגוף, ולפי"ז כיון דלא היה לו ליעקב בשפחות הללו כי אם קנין פירות, לא היה יכול לשחרר אותם, וצדקו השבטים במה שהיו קוראים לבניהם עבדים, ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף ודו"ק.

אך יש להעיר לפימש"כ בספר יד המאיר עמ"ס חולין (ר"פ גיד הנשה), דלאחר דכתיב לא יאכל חמץ להורות דחצי שיעור אסור, ילפינן בכל איסורין דחצי שיעור אסור אף היכא דהיה לו היתר, וגם היכא דיש היתר לאיסורו עיי"ש, א"כ אין לו לאדה"ר התצלות על מה שאכל מעץ הדעת, אך בספר ילקוט הרועים (בסוגיא דאבר מן החי) כתב, דלפימש"כ השער המלך בהל' חמץ ומצה (סו) דלחזקיה דיליף מלא יאכל (דכתיב בציי"ו) איסור הנאה, לא ילפינן לדידה מלא יאכל דאסור חצי שיעור בחמץ, וע"כ הא דאסור ח"ש בחמץ הוא מחמת דאסור בהנאה, וס"ל כשיטת הירושלמי דבאיסור הנאה ח"ש אסור אף לר"ל, ולפי"ז לחזקיה דלי"ל קרא מיוחד בחמץ דח"ש אסור אע"ג דיש היתר לאיסורו, שוב י"ל דבכל איסורין שיש היתר לאיסורו אמרינן דח"ש מותר עיי"ש.

ואיתא במסכת פסחים (דף כ"א:), אמר חזקיה, מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה וכו', ופליגא דר' אבהו, דאמר ר' אבהו, כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה וכו' עיי"ש.

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי וכו' עיי"ש, והקשו המפ' ממ"נ אם היה אמת שאכלו אבר מן החי, יוקשה על השבטים היתכן שיעברו בשאט נפש על איסור אבר מן החי דהוא מז' מצות שב"נ נצטוו עליהם, ואם לא היה אמת הדבר, היתכן דיוסף הצדיק יוציא חלילה שקר מפיו ויוציא שם רע על אחיו.

ובספר פרדס יוסף בפרשתן (דף רס"ח ע"ד) כתב לתרץ, די"ל שעירבו האבר מן החי ברוב, דמדאורייתא בטל חד בתרי כמוש"כ הרא"ש חולין (פ"ז סי' ל"ה) ורק מדרבנן לא בטיל, וכיון דמדאורייתא שרי לכן אכלו ע"י ביטול, ואף שמדרבנן אסור לא חששו לקיים מצות דרבנן, וכמ"ש החיד"א דאף דאיתא בגמ' מס' יומא (דף כ"א:): שהאבות קיימו כל התורה אפילו עירוב תבשילין עיי"ש, אף שעירוב תבשילין הוא מדרבנן, מ"מ על שאר מצות דרבנן לא חששו, ובפרט לגירסת הרשב"א דגריס בגמ' אפילו עירוב תחומין שהוא איסור דאורייתא, א"כ בודאי י"ל שעל שום איסור דרבנן לא חששו, ולכן א"ש מה שאכלו אבר מן החי ע"י ביטול ברוב, כיון דמדאורייתא שרי עכ"ד, וכ"כ בספר בנין דוד פרשת מקץ (אות ס"א).

וכתב בשו"ת פני מבין חירור"ד (סי' ע"ח אות ה') לבאר שיטת הראשונים דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת, דאנן קיי"ל כר' אבהו דס"ל במסכת פסחים (דף כ"א:), דכל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה וכו' עיי"ש, ובחזו"ט דעת (סי' צ"ט סק"ת) כתב, דבאיסור הנאה לכו"ע אין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת דנהנה במה שמבטל, ולפי"ז י"ל דאף באיסורים שפרטה תוה"ק היתר הנאה הוא למכור וכדומה, אבל הנאה אצל אכילה זה נשאר בכלל לא יאכל ולא תאכל, דלא יהנה בדבר שמביא הנאה זו

ממנו^פ אם הוא נקבה לא עבר בלאו דלא יראה, ואם הוא זכר מקיים העשה דראיית פנים ודחי ללאו דלא יראה עיי"ש, הרי אף דהלאו הוא באותו דבר עצמו, דהזהיר התורה דראיית פנים לא יקיים רק להביא עמו קרבן, מ"מ אמרינן דזהו רק באפשר להביא קרבן, דעבר אלאו אם אין מביא והוי כמו לאו דעלמא, ואם אי אפשר להביא קרבן דוחה העשה לל"ת וכו' עיי"ש.

ובקהלות יעקב עמ"ס זבחים (סי' מ"ו אות י"ד) הביא ראייה כהטו"א דגם בכה"ג אמרינן עשה דוחה ל"ת, מהא דאייתא במסכת זבחים (דף צ"ז), דדרשינן הקרא דכל אשר יגע בבשרה יקדש, יקדש להיות כמוה שאם פסולה הוא תפסל ואם כשרה הוא תאכל כחמור שבה, ופריך הגמרא נימא עשה דוחה ל"ת, ומשני רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, כדתניא ועצם לא תשכרו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי לייתי עשה (ניתי עשה דאכלת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי ל"ת, אלא שמע מינה אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש, ולכאורה הרי הל"ת דשבירת עצם נאמרה במקום עשה דפסח, ועכ"ז הוי אמרינן דיבוא עשה דפסח וידחה לל"ת, הרי מוכח כדעת הטו"א עיי"ש.

ואיתא במדרש תדשא (פירק ז'), אמר ר' פנחס בן יאיר, העץ הזה עד שלא אכל ממנו אדם הראשון לא נקרא שמו אלא עץ בלבד כשאר כל העצים, אבל משאכל ועבר על גזירתו של הקב"ה נקרא שמו עץ הדעת טוב ורע על שם סופו, כמו שמצינו דברים רבים שנכתבו שםם תחלה על שם סופן, ולמה קרא שמו טוב ורע, שהודיעו הקב"ה שלא יאכל ממנו לא טוב ולא רע, כמו שאמר ללבן השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע וכו' עיי"ש, הרי דהקב"ה אמר לו שלא יאכל ממנו אפילו לצורך דבר טוב, וכיון דכאן איכא הל"ת בדבר זה עצמו לא שייך לומר כאן עשה דוחה ל"ת עכ"ד האדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א.

ובשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' נ"ח) הקשה השואל על דברי הצ"ח מהגמרא זבחים הנ"ל, וכתב ליישב, די"ל דודאי הא דאמרינן עשה דוחה ל"ת הוא רק משום דבמקום העשה לא נאמרה הל"ת, דבאמת ל"ת חמור מעשה, שפיר י"ל דהיכא דכתבה התורה הלאו בדבר זה עצמו תו לא שייך לומר דהל"ת לא נאמרה כלל, וא"כ ממילא לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, משא"כ אי ס"ל דעשה דוחה ל"ת משום דהעשה עדיפא, א"כ בכל גוונא אמרינן עשה דוחה ל"ת אפילו בדבר זה עצמו כיון דהעשה עדיפא, והנה ביבמות (ט) איתא דכיון דכל ל"ת חמור מעשה דוחה אפילו ל"ת שיש בו כרת, אמנם רבא ס"ל שם (מ) דערוה גופא לא צריך קרא דאין עדל"ת שיש בה כרת, א"כ מוכח דרבא ס"ל דהטעם דאמרינן עדל"ת משום דעשה עדיפא ואינו עדיף רק מל"ת גרידא אבל לא מל"ת שיש בה כרת, ומעתה במסכת זבחים דקאי אליבא דרבא ואיהו ס"ל דעשה עדיפא פריך שפיר גבי ועצם לא תשכרו בו אמאי לא נימא עשה דוחה ל"ת, אע"ג דהלאו הוא בדבר זה עצמו, מ"מ כיון דעשה עדיפא הוי לן לומר בכל גוונא עשה דוחה ל"ת, ומשו"ה הוכיח שפיר דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש.

ג) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דיעקב ס"ל דלכן כהו עיני יצחק כדי שיבוא ויקבל את הברכות, אך י"ל דלכן כהו עיני יצחק, מפני שיצחק מחוייב לתקן חטא של אדם הראשון באכילת עץ הדעת, וסומא חשוב כמת.

ולכאורה צ"ב האיך עבר אדה"ר יציר כפיו של הקב"ה על מאמר פי ה', אך י"ל דאיתא במדרש רבה (בראשית י"ט) ותיקח מפריו ותאכל, אמר ר' איבו סחטה ענבים ונתנה לו עיי"ש, וכתבו המפ' [עיינן בעיר דוד (אות רט"ו) ובתורת מהרי"ץ (פ' בראשית)] דלכן סחטה לו ענבים, משום דהיה צריך להיין לקיים מצות קידוש עיי"ש, ולפי"ז י"ל דאדם הראשון ס"ל דכיון דצריך לענבים של העץ הדעת כדי לקיים מצות קידוש על היין, בזה אינו עובר על ציווי ה', די"ל דעשה דקידוש על היין דוחה ל"ת.

וכ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א פרשת בראשית (תשע"ז) העיר, דלא שייך לומר עשה דוחה ל"ת, דאיתא במסכת פסחים (דף מ"ט), ההולך (בארבעה עשר) לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול (שיש שהות ביום) לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער, ואם לאו מבטלו בלבו עיי"ש, וכתב המג"א באו"ח (סי' תמ"ד סק"א) וז"ל, ומשמע דאם הוא מתחלת שעה שישית ולמעלה דאינו ברשותו לבטל, יחזור מיד, וכן משמע ברמב"ם, משום דהאי עשה והאי עשה, ועשה דתשבתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו, משא"כ במילה ואינך עכ"ל.

וכתב הצ"ח וז"ל, והאבן העוזר השיג עליו וכתב, דאפילו לאחר זמן איסורו לא יחזור, וכתב הוכחה לזה, שהרי פסח שיש בו כרת ודאי דאלימ מעשה דתשבתו, וא"כ הוא הדין לאינך, וזה שנים רבות נשאלתי מחד לומדי למד שכחתי שמו, דאדרבה עשה דפסח ודאי דאי אפשר לדחות עשה דתשבתו אם כבר הוא אחר זמן איסורו דלא מצי לבטל, דאיך ישחוט הפסח וכתביב לא תשחט על חמץ דם זבחי, ובני הרב החריף מוה"ר שמואל סג"ל השיב לי, דלמה לא ידחה עשה דפסח ל"ת דלא תשחט, ואף דאיכא בחמץ עשה דתשבתו ול"ת דלא תשחט, מ"מ עשה דתשבתו כתב האבן העוזר שאינו עובר כיון שסוף יבערנו אח"כ בחול המועד והמשהה כדי לבער אינו עובר, ואני אמרתי דלא שייך כאן עשה דוחה ל"ת, כיון שעל דבר זה עצמו הזהירה התורה שלא ישחט את הפסח אף שיש בו כרת על חמץ, ואף דאיכא לאוקמי קרא דיש לו פנאי לבער קודם שחיטה, מ"מ לדעתי לא שייך בדבר זה עצמו לומר עשה דוחה ל"ת, שאין זה דומה לשאר מקומות דעשה דוחה ל"ת שלא נאמר הל"ת על דבר זה עצמו רק שאירע דמזדמנים יחד העשה והל"ת וכו' עיי"ש עכ"ד.

ובתוס' רע"א (אות י"ג) הביא דברי הצ"ח הנ"ל וכתב וז"ל, והנה ביסוד הזה דהיכא דל"ת בדבר זה עצמו לא שייך לומר דעשה דוחה ל"ת, מצאנו לקדוש אחד מדבר בהיפוך, ה"ה הגאון שאג"א בספר טורי אבן עמ"ס חגיגה (דף ט) ד"ה אצטריך קרא, שהקשה דנימא דעשה דראיית פנים ידחה לל"ת דלא יראו פני ריקם, דהא

אמרינן דל"ת חל אעשה, וי"ל דלכן חל אבר מה"ח אעשה דשא"ז משום דהוה חידוש, ואמרינן דבאיסור אבר מן החי חצי שיעור מותר, ולכן אכלו ח"ש, ויוסף ס"ל דלא תעשה חמור מעשה, ולכן חל איסור אבמה"ח אעשה דא"ז, ולא משום דהוה חידוש, ולפי"ז אמרינן דגם באיסור אבמה"ח ח"ש אסור ולכן דיבר על אחיו.

ומעתה מבואר דברי המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוחה מחמת הברכות שברכו אביו יצחק, והיה לו הכרח דהברכות הם שלו דהלא מהאי טעמא כהו עיני יצחק, דאי"ל דהוא בשביל חטאו של אדה"ר, דכיון דעשה עדיפא מל"ת, אז י"ל דאף היכא דכתבה התורה הלאו בדבר זה עצמו, אמרינן עשה דוחה ל"ת, ולפי"ז יש לאדה"ר אמתלא דכיון דצריך לענבים של העץ הדעת כדי לקיים מצות קידוש על היין, בזה אינו עובר על ציווי ה', די"ל דעשה דקידוש על היין דוחה ל"ת, אך בזה קפצה עליו רוגזו של יוסף, דאי ס"ל עשה חמור מל"ת, אז לא אמרינן דל"ת חל אעשה, וע"כ דלכן חל אבר מה"ח אעשה דשא"ז משום דהוה חידוש, ואמרינן דבאיסור אבמה"ח ח"ש מותר ולכן אכלו ח"ש, והצדק הוא עם השבטים ודו"ק.

ד) עוי"ל, עפ"מ ש"כ בספר בנין דוד (אות ב), דהא דביקש יעקב לישב בשלוחה לא היה כוונתו להנאת עצמו, אלא למען יהיה יכול לגייר גרים, שלא יאמרו אם כדברך שאתה עובר לאל אחד מדוע אינו נותן לך שלוחה עיי"ש.

ובהואיל משה פרשת ויקרא (אות ח) הבאנו מה שראיתי בכתבי כ"ק האדמו"ר מצאנז-זוועהיל זצ"ל (פרשת לך שנת תש"ס) לפרש, מה דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ג), גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישאל בזה זמן הזה דוורים סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם וכו' עיי"ש, והנה הא דצריכים לומר להם כן, משום שמא יחזרו לסורם בראותם כשנתגיירו באים עליהם כל היסורים האלה, כדאיתא במסכת יבמות (דף מ"ג), מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורים באים עליהם, ולא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט כשנתגיירו, וע"כ הא דלא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט שעשו, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולפי"ז יצא לידון בדבר החדש דזה דמקבלין גרים או לא, והיינו משום דחיישינן שמא יחזרו לסורם כשיבא עליהם יסורים, יהא תלוי אי אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא איכא או לאו, דאי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ליכא למיחש דלמא יבאו עליהם יסורים כשיקיימו המצוות, וגם שמא יחזרו לסורם, דהוה כספק ספיקא, דמסתברא שלא יבאו עליהם יסורים, ויקבלו שכר מצוותם בהאי עלמא, ומשו"ה שפיר אמרינן דמקבלים גרים, אבל אי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולא יגיין עליהם המצוות שיקיימו, א"כ מילתא דשכיחא הוא שיבאו עליהם יסורים ושמא יחזרו לסורם, ומשו"ה אין מקבלין גרים עכ"ד.

ובזה יש ליישב מה שהקשה השער המלך בהל' נדרים (פ"ג), דלכאורה קשה לרב אשי דלא ס"ל כתיורצו של רבא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, והא דאם פסולה תפסל משני משום דיקדש הוי עשה, א"כ מה יענה רב אשי להא דעצם לא תשברו בו אפילו עצמות שיש בהם מת, ואמאי לא אמרינן עשה דוחה ל"ת כקושיית רבא עכ"ק, ולהנ"ל א"ש, די"ל דרב אשי מצי סבר כהסתם גמרא במסכת יבמות דל"ת חמור מעשה, וא"כ הא דאמרינן עשה דוחה ל"ת היא רק משום דבמקום העשה לא נאמרה הלאו, וא"כ בדבר זה עצמו דע"כ נאמרה העשה לא שייך עשה דוחה ל"ת כסברת הגאונים הנ"ל עכ"ד.

מבואר מזה, דאי ס"ל דעשה עדיפא מל"ת, אז י"ל דאף היכא דכתבה התורה הלאו בדבר זה עצמו, אמרינן עשה דוחה ל"ת, ולפי"ז יש לאדה"ר אמתלא דכיון דצריך לענבים של העץ הדעת כדי לקיים מצות קידוש על היין, בזה אינו עובר על ציווי ה', די"ל דעשה דקידוש על היין דוחה ל"ת, משא"כ אי ס"ל דל"ת חמור מעשה, אז י"ל דהיכא דכתבה התורה הלאו בדבר זה עצמו לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, וליכא אמתלא לאדה"ר.

ובחידושינו לסוכות (תש"ב) כתבנו, די"ל דמחלוקת יוסף והשבטים היתה אי ס"ל דעשה חמור מל"ת או ל"ת חמור מעשה, דאיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו) מה דבתם רעה הביא יוסף אל אביו, ר' מאיר אומר חשודין הן על אבר מן החי וכו' עיי"ש, וכתבו המפ' דאכלו חצי שיעור, ולכאורה יש להבין במה פליגי יוסף עם השבטים, והנבס"ד דהנה הפמ"ג חיו"ד (ס"ב) כתב דבאבר מן החי י"ל דח"ש מותר עיי"ש, ובטעמא דמילתא י"ל, עפ"ק התוס' בשבועות (דף כג) דאיך חל איסור אבמה"ח על איסור עשה דשא"ז, ותירץ בספר ראש יוסף עמ"ס חולין (דף ק"ג), ובספר המקנה עמ"ס קידושין (דף ע"ג), דכיון דלא משכחת לעולם איסור אבמה"ח רק בקדים לו איסור עשה דשא"ז, ע"כ דגויה"כ הוא דחל דהא א"א בענין אחר עיי"ש, ולפי"מ שכתב הפמ"ג בפתיחה כוללת (ת"א אות ט"ז) דגבי איסור בב"ח אמרינן דח"ש מותר מה"ת דכיון דהוה חידוש לא ילפינן לה מכל חלב עיי"ש, וכיון דאיסור אבמה"ח הוה חידוש דבאמת לא הו"ל לחול אעשה דשא"ז דאין איסור חל על איסור, רק חידוש הוא שחידשה תורה באבמה"ח דחל, וכיון דהוה חידוש לא ילפינן לה מכל חלב ולכן באבמה"ח אמרינן דח"ש מותר.

אמנם לפי"מ הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה (שורש ב) דאיסור לאו חל אעשה, ורק בשני לאוין אמרינן דאין איסור חל על איסור, א"כ בלא"ה חל לאו דאבר מה"ח אעשה דשא"ז, וכיון דאבמה"ח לא הוה חידוש שוב י"ל דבאמה"ח ח"ש אסור, ועיין בשו"ת שו"מ מהדו"ב (ת"א ס"ב צ"ה) ומהדו"ג (ת"א ס"ב ב) דזה דאיסור לאו חל על עשה זהו רק אי ס"ל דל"ת חמור מעשה אז שפיר י"ל דחל על איסור עשה, משא"כ אי ס"ל דעשה חמור מל"ת אז לא אמרינן דל"ת חל אעשה עיי"ש, ומעתה י"ל דבזה פליגי יוסף עם השבטים, דהשבטים ס"ל דעשה חמור מל"ת ולא

ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר, ובמסורה הכתיב אהלה והקרי אהלו, כלומר דרמו שהסיע יעקב את עצמו ממקומו העיקרי שהיה עד עתה באהל רחל ויט אהלה של רחל מהלאה למגדל עדר דהיינו לא באהל של לאה שהיא מכונה מגדל עדר צאן ישראל דרוב עדר של ישראל ממנה, אלא שנטע אהלו להלאה ממנה אצל אהלה של בלהה, ובגין כך ויהי בשכון ישראל בארץ ההוא שעשה מקום שכנו בארץ ההוא אצל בלהה, או אז וילך ראובן וישכב את בלהה וגו', היינו שתבע עלבון אמו ובלבל אותו המקום שהיתה שכינה שוכנת שם, הרי שהכתוב עצמו רמז דראובן תבע עלבון אמו ורק מעלה עליו הכתוב כאלו חטא עיי"ש, ולפי"ז כתב בספר בגדי אהרן (פרשת יתרו) דנמצא לפי"ז דחטא ראובן תליא אם אזלינן בתר המסורת או בתר המקרא, דאי אמרינן יש אם למסורת א"כ שפיר דרשינן דרמו הכתוב במסורה אהלה לומר דלא חטא ראובן אלא שתבע עלבון אמו ובלבל המקום, משא"כ אי אמרינן יש אם למקרא ליכא להוכיח שלא חטא ראובן, דהרי מפשטיה דקרא משמע שחטא עיי"ש.

ובזה יבואר מאמר המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה כדי שיוכל לגייר גרים, וע"כ דמקבלין גרים, וס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולפי"ז ס"ל יש אם למסורת ולפי"ז לא חטא ראובן, ולכן נתעורר עליו קנאת השבטים לערער על בכורתו, וממה שביקש לישב בשלוה דין גרמא שקפץ עליו רוגזו של יוסף ודו"ק.

ה) עוי"ל עפ"י הנ"ל, די"ל דלכן כהו עיני יצחק כדי שיעקב יבוא ויקבל את הברכות, או מפני שיצחק מחוייב לתקן חטא של אדם הראשון באכילת עץ הדעת, וסומא חשוב כמת, והבאנו אמתלא לאדה"ר דלכן אכל מעץ הדעץ, כיון דרצה לקיים מצות קידוש, ובוזה אינו עובר על ציווי ה', די"ל דעשה דקידוש על היין דוחה ל"ת.

אך לכאורה יש להעיר, דהנה בידי משה בראשית (פרשה י"ט-כ) כתב שאדה"ר לא אכל מעה"ד רק חצי שיעור עיי"ש, ולפימש"כ בשו"ת שבות יעקב ח"ב (ס"י י"ח) ובמל"מ הל' חמץ ומצה (פ"א ה"ה) דבמצות עשה בפחות מכשיעור לא מקיים אף קצת מצוה עיי"ש, א"כ אדה"ר אין לו אמתלא, דלכן עבר על מאמר ה' משום שרוצה לקיים מצות קידוש, דהא בחצי שיעור אין מקיימין אף קצת מצוה.

אמנם א"ש, לפימש"כ בספר תבואות השדה סוגיא דחצי שיעור (אות י"ט), דטעמא דמילתא דאף אי ס"ל דח"ש אסור מה"ת, עכ"ז אמרינן דבמצוה אינו מקיים בחצי שיעור אף קצת מצוה, עפ"ימש"כ המפ' דפלוגתת ריו"ח ור"ל בהך דח"ש אסור מה"ת אזלי לשיטתייהו, דאיתא במסכת חולין (דף ק"ג), באכל חצי שיעור והקיא וחרז ואכלו, דריו"ח ס"ל דחייב משום שנהנה גרונו מכזית, ור"ל ס"ל דפטור משום דאכילה במעיו בעינן ובמעיו הא ליכא כזית שלם עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, מהא דדרשו חז"ל במסכת שבת (דף ק"ט). עה"פ עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר עיי"ש, חזינן דבשביל מצות מעשר איכא שכר דעשירות בהאי עלמא.

אמנם י"ל דזה תליא אי אמרינן יש אם למקרא או יש אם למסורת, דאיתא במסכת אבות (פ"ג משנה י"ג), מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר עיי"ש, וכתב בספר לחמי תודה לפרש, עפ"י דחז"ל הנ"ל דדרשינן עשר בשביל שתתעשר, דזה יתכן רק אי ס"ל יש אם למסורת, דאי אמרינן יש אם למקרא וקרינן תעשר בשין שמאלית, לא שייך הך דרשה בשביל שתתעשר דהיינו בשין ימנית, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת אז שפיר יש לדרוש כנ"ל כיון דבגוף התורה לא הוזכר נקודות, וזהו שאמרו מסורת סייג לתורה דיש אם למסורת, וממילא מעשרות סייג לעושר עיי"ש.

והנה כתבו המפ' דמה שנחלקו שבטי י-ה על יוסף ויקנאו בו אחיו על שעשה לו אביו כתונת פסים, דלא עלתה על דעתם לחלוק עליו על שתי סלעים כלי מילת שעשה לו יעקב, חס מלהזכיר, אלא כיון שעד שלא נבנה המשכן היתה עבודה בבכורות ויעקב זכה בבכורה כשקנאה מעשיו, ומסר יעקב את הבכורה ליוסף ועל כן הלבישו כתונת פסים שהם בגדי כהונה, וכן איתא בידי משה על המדרש בראשית רבה (פרשה פ"ד-ט"ו) בשם הזוה"ק שיוסף לבש ד' בגדים כנגד ד' בגדי כהונה עיי"ש, ולכן הרע לשבטים על שנבחר יוסף לעמוד לשרת לפני ה' מדין בכור שהרי לא היה לו משפט הבכורה, ומה"ט נחלקו עליו.

ולכאורה הרי שפיר עביד יעקב ליתן הבכורה ליוסף, דכיון שירד ראובן מאותה איצטלא כדכתיב בפרשת ויחי (פרשה מ"ט-ד) פחו כמים אל תותר וכתיב בדברי הימים א' (פרשה ה-א) ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף וגו', היה בדין לעטר את יוסף במעלת הבכורה שהרי היה בכור לאמו רחל שהיתה עקרת הבית.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ה): אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלהה) אינו אלא טועה, שנאמר (בהאי קרא) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא ר"ש בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש.

וכתב האלשיך הקדוש, דרמו הכתוב שלא חטא ראובן אלא לבלב יצועי אביו בלבד, דאמר הכתוב ותמת רחל וגו' ויסע

משא"כ אי ס"ל דח"ש אסור מה"ת מטעם גזירת הכתוב, ואף באופן דלא שייך חזי לאיצטרופי אמרינן דח"ש אסור, א"כ י"ל דגם במצוה מקיים קצת מצוה בחצי שיעור.

ובספר זרע ברוך שלישי (פ' וישלח) כתב דמחלוקת יוסף עם השבטים היתה, עפי"מ דאיתא בקידושין (פ"ט) דפליגי אי הקרא דכתיב לא תתחנן במ קאי רק על ז' עממין או גם על השאר אומות, דר"ש ס"ל דקאי גם על שאר האומות, כיון דדריש טעמא דקרא, וידעינן דטעם איסור חיתון הוא משום כי יסיר את בנך מאחרי וגו', ולמה איצטריך קרא דכי יסיר לפרש הטעם, וע"כ דהוא מיותר לדרשא לרבות כל המסירים אף משאר אומות, ורבנן ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ולכן איצטריך קרא לפרש הטעם בז' אומות גופייהו, ולמעוטי שאר האומות, עיי"ש, והנה השבטים נשאו נשים נכריות מנענען, שאביהם או אמם לא היו מנענען, כי אם משאר האומות, ובוזה היו מחולקין, דיוסף סבר כר"ש דדריש טעמא דקרא, וא"כ למה לי הא דכתיב כי יסיר, הרי ממילא ידענו טעם, וע"כ לרבות כל המסירים, דאף משאר אומות אסור להתחנן במ, משא"כ השבטים סברו כרבנן, דלא דרשינן טעמא דקרא, וא"כ לא תתחנן קאי רק על ז' אומות, ולכן נשאו נשים מבנות שאר אומות עיי"ש.

ובזה יבואר דברי המדרש, דיעקב ביקש לישב בשלוה מכח הברכות שברכו אביו, דלכן כהו עיני יצחק כדי שיבוא יעקב ויקבל הברכות, דאי"ל דכהו עיני יצחק כדי לתקן חטאו של אדה"ר, דהלא אדה"ר יש לו אמתלא דאכל מעץ הדעת כדי לקיים מצות קידוש, דאף בחצי שיעור מקיימין מצוה, דחצי שיעור אסור מגזירת הכתוב דכל חלב, ולא מטעמא דחזי לאיצטרופי, דלא דרשינן טעמא דקרא, ולכן קפצה עליו רוגזו של יוסף, דאי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, וא"כ לא תתחנן קאי רק על ז' אומות, והם נשאו נשים משאר אומות ודו"ק.

ו) עו"ל, דהנה המפ' כתבו דלכן ביקש יעקב לישב בשלוה בעוה"ז מברכות שברכו אביו, ומן הדין היה ראוי יעקב לקבל הברכות שהרי לו משפט הבכורה אשר קנהו מעשו ומסרה לו מדעתו, וכפרשי" בפרשת תולדות (פרשה כ"ז-ל"ז) עה"פ ויחרד יצחק וגו' למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, א"ל אביו מה עשה לך, א"ל את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה עיי"ש.

אך יש להעיר דאיתא במדרש רבה (פרשה ס"ג-י"ג) מה ראה אביו יעקב שמסר נפשו על הבכורה, דתנינן (ובחסים דף ק"יב:) עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורים, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכניהם, אמר יהיה רשע זה עומד ומקריב לפיכך נתן נפשו על הבכורה עיי"ש, ולפי"ז אי אמרינן דיעקב חטא במה שנשא השתי אחיות, נמצא שגם הוא אינו הגון לעבודה.

ולפי"ז ריו"ח דס"ל דאם בלע ח"ש והקיא וחזר ובלעו חייב משום דנהנה גרונו בכזית, משו"ה ס"ל דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי, היינו דאותו ח"ש שאכל גם הוא ראוי להיות שיעור שלם היכא דהקיא וחזר ובלעו, והח"ש גופיה ראוי להצטרף ולהעשות שיעור שלם, ונמצא שהוא בעצמו איסור בעצם מבלי הצטרפות אחר עמו, והיינו דקאמר איסורא הוא דקאכיל, היינו שהוא בעצמו אסור משום דעל ידו לבד יוכל להתחייב מלקות, והוי שפיר חזי לאיצטרופי, אבל ר"ל ס"ל אכילה במעיו בעינן, דצריך שבמעיו ימצא כזית שלם, א"כ לא חזי הח"ש הזה להצטרף ע"י עצמו לשיעור שלם, כיון דס"ל דהקיא וחזר ובלעו פטור, משו"ה ס"ל דמותר מה"ת משום דלא חזי לאיצטרופי ע"י עצמו עכ"ד, עיין במגן האלף או"ח (סי' תס"ו סק"א) ובשו"ת תועפות ראם חאו"ח (סוף סי' ד') ובשו"ת בית יצחק חיו"ד (ח"א סי' פ"ח אות ה'), ובספר מרחשת (ח"א סי' נ"ב אות ה') ובספר עין פנים לתורה (אות י').

ולפי"ד הלבוש או"ח (סי' תע"ה בהג"ה) ובמחצית השקל שם (סי' ד'), דאף לריו"ח דס"ל דבאכילת איסור חייב בהנאת גרונו, אבל באכילת מצוה אינו מקיים רק בהנאת מעיים עיי"ש, ולפי"ז שפיר מובן סברת המל"מ הנ"ל, דאף דלענין איסור אמרינן ח"ש אסור מה"ת, היינו משום דחזי לאיצטרופי ע"י שיקיאו ויחזור ויאכלנו, וכ"ז תינח באיסורא דמחייב בהנאת גרונו, אבל במצוה דאינו מקיים רק בהנאת מעיים, א"כ לא שייך לומר דיקיאו ויחזור ויאכלנו, וליכא הסברא דחזי לאיצטרופי, ולכן במצוה אינו מקיים בחצי שיעור עכ"ד.

אך י"ל, דאיתא ביומא (ע"ד) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא, איתיביה ר' יוחנן לר"ל, אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה (גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו הרי אזהרה וסמך ליה כי כל אוכל חלב מן הבהמה וגו' ונכרתה הרי עונש אין לי שיהא מוזהר אלא על כשיעור שהוא עונש עליו כרת דגבי עונש לא כתיב כל אהלב אלא אאוכל דכתיב כי כל אוכל חלב), כ"י (שהוא ספק ואין בו כרת) וחצי שיעור (שאינו בעונש) הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה, תלמוד לומר כל חלב (לא תאכלו הכא כתיב כל אהלב כלומר אפילו כל שהוא) וכו'.

ולפי"ז י"ל, דאי ס"ל דח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי, אז שפיר י"ך דאין מקיימין מצוה בחצי שיעור, אבל אי ס"ל דח"ש אסור מה"ת מקרא דכל חלב, ואף היכא דלא חזי לאיצטרופי אמרינן דח"ש אסור, לפי"ז י"ל דאף במצוה אמרינן דמקיים קצת מצוה בח"ש, דהא הטעם דהמל"מ דס"ל דאף אי ס"ל דח"ש אסור מה"ת מ"מ לא מקיים במצוה אף קצת מצוה, משום דכיון דבמצוה לכו"ע תלוי בהנאת מעיים א"כ לא שייך חזי לאיצטרופי דיאכלו ויקיאנו ויחזור ויאכלנו, וכ"ז ניחא אי ס"ל דח"ש אסור מטעם דחזי לאיצטרופי שפיר אמרינן דבמצוה כיון דלא שייך חזי לאיצטרופי לא מקיים אף קצת מצוה,

א"ל אביו מה עשה לך, א"ל את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה עיי"ש.

ובשו"ת הריב"ש (סי' שכ"ח) הקשה דהיאך קנה יעקב הבכורה מעשיו, הא הוי דבר שלא בא לעולם שהרי יצחק היה חי אז עכ"ק, ותי' הריב"ש (סי' רכ"ח) דקודם מתן תורה היה מועיל קנין בדבר שלבל"ע עיי"ש, והטעם דקודם מ"ת מהני קנין אף בדבר שלבל"ע מבואר ביצועות מלכו (פרשת תולדות), עפי"מ שאמרו חז"ל בע"ז (דף ג.) אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום השישי (ה' יתירה למה לי) מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר דאם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו, ושם בגמ' אמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה, אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה עיי"ש, ומבואר מזה דעד שלא קיבלו בני ישראל את התורה בסיני לא נתבסס כל הבריאה, ועמודי שמים ירופפו ונתיירו שמה לא יתקיים העולם, וא"כ קודם קבלת התורה כל מהות הבריאה היה כדבר שאינו קבוע וכדבר שלבל"ע, שהרי עדיין היה תלוי ועומד אם יקבלו ישראל את התורה, ולכן באותה זמן אהני הקנין גם בדבר שלבל"ע, שהרי כל היקום לא היה קבוע וקיימי עכ"ד.

אך כ"ז א"ש אי אמרינן דהקרא יום השישי אתיא להא דתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית, אך לפי"מ דאיתא במדרש רבה בראשית (פרשה ט"ד), ויהי ערב ויהי בקר יום השישי, אמר ר' יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם על כן כתיב השישי [נפרש"י ה"א יתירה להרבות שעה ראשונה, אחרונה ליום ששי ראשונה לשבת וכ"כ במתנות כהונה עיי"ש] לפי"ז לא אמרינן דהיה תנאי בשעת הבריאה ע"מ שיקבלו ישראל את התורה, ולפי"ז י"ל דגם קודם מתן תורה לא חל קנין בדבר שלא בא לעולם.

ובספר אור תורה פרשת בראשית (אות ט"ו) הקשה, דלפי מה שכתב הר"ן במסכת ביצה (דף ט"ז. מ"דפי הרי"ף), דאם ספק דאורייתא לקולא סגי לעשות תוספת בין השמשות, דשמא בין השמשות יום, והוי תוספת עיי"ש, א"כ לפימ"ש"כ הפרי מגדים דאף לפי שיטת הרשב"א במסכת קידושין (דף ע"ג.) דספק דאורייתא לחומרא, מ"מ ספק עשה לקולא, יקשה מה נפקא מינה בזה הפסוק דמרבי תוספת, דהא לא הוי רק עשה, וספיקא לקולא וסגי בבין השמשות, ואף אי לא נכתב קרא, ג"כ היה בין השמשות אסור, מטעם ספק שבת שהוא בלאו ולחומרא, ובע"כ צ"ל דדרשא זו דתוספת לא יצדק רק לפי דעת הרמב"ם דגם ספק לאו לקולא, והיה מותר בין השמשות, ורק מטעם תוספת אסור בין השמשות, על כן שפיר צריך קרא לתוספת, אבל לפי דעת הרשב"א על כרחך השישי אתיא לדרשא דתנאי התנה עכ"ד.

אך כתב בספר שערי שמים (שער י"ז), דאיתא במסכת סנהדרין (דף ג"ג), כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות אחרות ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו), אין ב"נ מוזהר עליה דברי ר' מאיר (ר' מאיר אליבא דר' עקיבא אמרה דנפקי ליה ערוה בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיבי), וחכ"א הרבה ערוה יש (כגון כל חייבי כריתות) שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, ובן נח מוזהר עליהן (דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבוני) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל כר' מאיר דאין ב"נ מוזהר על זה, וכיון שהיה להאבות דין ב"נ כמש"כ בפרשת דרכים, הותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד.

אמנם כתב שם (שער ט"ז) ד"ה ולבאר, דפלוגתת ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דר"מ ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומרבינן מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בערוה שיש בו כרת עיי"ש.

ובספר חוזה דוד על תהלים (דף קט"ז.) כתב, דיוסף חטא כמה שהביא דבה רעה אל אביהם, ואם תאמר ויבא כתיב דמשמע שהיה אמת כמש"כ רש"י בפרשת וישב (פרשה ל"ב.) עה"פ את דבתם רעה, כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו וכו' עיי"ש, ומה חטאו בזה, אלא שהיה לו להוכיחם בפירוש למה אתם מזלזלים בבני השפחות וכיוצא ולא להביא הדבר לאביהם, ואם תאמר שלהיותו קטן מכולם סבר שאסור להוכיח לגדולים ממנו, הלא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך, ודרשינן במסכת בבא מציעא (דף ל"א.) דאפילו תלמיד לרב יכול להוכיח דכתיב הוכח תוכיח מכל מקום, ולמה לא הוכיחם וסיפר לאביו ולכן חטא בזה, אמנם יוסף סבר דתלמיד לרב אינו יכול להוכיח ומה דכתיב הוכח תוכיח דברה תורה כלשון בני אדם עכ"ד, מבואר מזה דיוסף סבר דברה תורה כלשון בני אדם, והשבטים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם.

ובזה יתבאר מאמר המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה, דסבר שאין בו פגם בנשואי השתי אחיות וכו"ל, דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, אמנם קפץ עליו רוגזו של יוסף, דבכך שיוסף נאבד חשש יעקב דמן השמים הסכימו לדעת השבטים דיוסף היה לו להוכיחם ולא להביא הדבר ליעקב, והיינו דלא דברה תורה כלשון בני אדם, ומכך התעורר עליו דלאו שפיר עשה בנשואי שתי אחיות ודו"ק.

זו עוי"ל, דהנה המפ' כתבו דלכן ביקש יעקב לישב בשלוה בעוה"ז מברכות שברכו אביו, ומן הדין היה ראוי יעקב לקבל הברכות שהרי לו משפט הבכורה אשר קנהו מעשו ומסרה לו מדעתו, וכפרש"י בפרשת תולדות (פרשה כ"ז-ל"ח) עה"פ ויחרד יצחק וגו' למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים,

ומעתה יבואר דברי המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה, דס"ל
דהברכות הם שלו כי הוא קנה הבכורה מעשיו, וכוונת יצחק
היתה לברך הבכור, ואף דהבכורה הוא דבר שלא בא לעולם,
מהני המכירה דקודם מ"ת מהני קנין בדבר שלא בא לעולם,
כיון דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, דאי"ל דהקרא
אתיא לתוס' שבת, דס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ובוזה
קפצה עליו רוגזו של יוסף, דאי ס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא,
א"כ גם בב"נ אזלינן בתר רוב, ושפיר אכלו השבטים אבמה"ח
ע"י ביטול ברוב ודו"ק.

ח) עוי"ל, דאיתא במד"ר בראשית (פרשה פ"ד-ג) באותה שעה שקרא
יעקב לעשיו אדוני, אמר לו הקב"ה אתה השפלת עצמך וקראת
לעשיו אדוני שמונה פעמים, חי"ך אני מעמיד מבניו שמונה
מלכים קודם לבניך, שנאמר ואלה המלכים אשר מלכו בארץ
אדום לפני מלך מלך לבני ישראל עיי"ש, ולפי"ז חטא יעקב
במה שקרא לעשיו אדוני.

אכן ברמב"ן עה"ת (פ' וישלח) עה"פ כה תאמרון לאדני לעשו כתב
וז"ל, ודע כי הכבוד הזה שהיה יעקב עושה לאחיו בפחדתו
לאמר אדני ועבדך, בעבור כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד
אל הבכור כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה לרבות
אחיך הגדול, והנה יעקב לקח בכורתו ואת ברכתו ועשו שוטם
אותו עליהם, ועתה היה מראה לו כאלו אין המכירה ההיא אצלו
כלום, וכי הוא נוהג בו ככבוד ואב להוציא את המשטמה מלבו
עכ"ד, ולפי"ז לא חטא יעקב במה שקרא לעשיו אדוני.

אכן לשיטת הפוסקים דאביו רשע אינו מחוייב לכבדו וה"ה
באחיו הגדול אם הוא רשע אינו מחוייב לכבדו, א"כ שפיר
נחשב לחטא במה שקרא לעשיו אדוני, והנה הרמב"ם בהל'
ממרים (פ"ו הל' י"א) כתב דאביו רשע אע"ג דאינו חייב על הכאתו
ועל קללתו, היינו רק לענין עונש מיתה ומלקות, אבל מ"מ
מחוייב לכבדו עיי"ש, ותמהו עליו דמנ"ל זה להרמב"ם לחלק
בכך, וכתבו המפ' דהיה קשיא להרמב"ם קושית החזקוני, אהא
דאיתא במסכת יבמות (דף ה'), איש אמו ואביו תיראו ואת
שבתותי תשמרו, דלכן נסמכה שמירת שבת לכיבוד אב ואם
דאם יאמר לך אביו חלל את השבת אל תשמע לו, ולכאורה
למה לן לימוד על זה, הא אם אמר לו אביו חלל שבת הוה ליה
רשע ואינו מחוייב לכבדו, אלא על כרחך מוכח מכאן דאף דאינו
חייב על הכאתו וקללתו באביו רשע מ"מ מחוייבים לכבדו.

אך לפימש"כ המפ' לתרץ קושית החזקוני, דמשכחת לה היכא
דאביו לא קיבל עוד את השבת ובנו כבר קיבל עליו השבת,
נמצא דכשאביו צוה לבנו לחלל את השבת בתוספת שבת,
דלאביו הוה חול כיון דלא קיבל עליו את השבת, ובכה"ג לא
הוה אביו רשע כיון דרק להבן הוה חילול שבת, ולכן צריך קרא
דלא ישמע לאביו עכ"ד, ולפי"ז אין ראייה מכאן דבאביו רשע
איכא חיוב כיבוד.

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-י) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה,
מה אמר, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי וכו'
עיי"ש, והקשו המפ' ממ"נ אם היה אמת שאכלו אבר מן החי,
יוקשה על השבטים היתכן שיעברו בשאט נפש על איסור אבר
מן החי דהוא מז' מצות שב"נ נצטוו עליהם, ואם לא היה אמת
הדבר, היתכן דיוסף הצדיק יוציא חלילה שקר מפיו ויוציא שם
רע על אחיו.

ובספר פרדס יוסף בפרשתן (דף רס"ח ע"ד) כתב לתרץ, די"ל שעירבו
האבר מן החי ברוב, דמדאורייתא בטל חד בתרי כמוש"כ
הרא"ש חולין (פ"ז סי' ל"ה) ורק מדרבנן לא בטיל, וכיון
דמדאורייתא שרי לכן אכלו ע"י ביטול, ואף שמדרבנן אסור לא
חששו לקיים מצות דרבנן, וכמ"ש החיד"א דאף דאיתא בגמ'
מס' יומא (דף כ"ח:) שהאבות קיימו כל התורה אפילו עירוב
תבשילין עיי"ש, אף שעירוב תבשילין הוא מדרבנן, מ"מ על
שאר מצות דרבנן לא חששו, ובפרט לגירסת הרשב"א דגריס
בגמ' אפילו עירוב תחומין שהוא איסור דאורייתא, א"כ בודאי
י"ל שעל שום איסור דרבנן לא חששו, ולכן א"ש מה שאכלו
אבר מן החי ע"י ביטול ברוב, כיון דמדאורייתא שרי עכ"ד,
וכ"כ בספר בנין דוד פרשת מקץ (אות ס"ג).

ונודע מה שכתב הפרמ"ג (י"ד סי' ס"ב מ"ז סק"א) ובשער התערובות
(פ"א חקירה ג') דבבן נח לא מהני ביטול ברוב, דאחרי רבים להטות
בישראל נאמרה ולא בבן נח עיי"ש, אמנם בשו"ת ברית אברהם
יור"ד (ס"ד ע"ד) כתב, דהא אי בבן נח מהני רוב או לא, תליא אי מה
שאמרה תורה הלך אחר הרוב, היינו דגם אם יש רוב נשאר
ספק, אלא שהתורה התירה לנו ספק זה מדין אחרי רבים
להטות, [וכדעת הר"ש מפליזי המובא בשיטה מקובצת ב"מ דף
ע"ג גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק] דלפי"ז דוקא בישראל דגלי
לן קרא אמרינן כן, משא"כ בבן נח דלא גלי קרא, הוי כמו כל
ספק דאסור לבן נח, כמו שכתב בספר מלא הרועים (ערך בי"ז אות
כ"ב), אבל אם נאמר כדעת הראשונים הסוברים דדין אחרי רבים
להטות הוא דין ודאי, שהספק נתברר לנו ע"י הרוב, גם בב"נ
אזלינן בתר רוב עכ"ד.

ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא שתיתאי (סי' ס"א) כתב, דזה
אי רוב הוה ודאי או רק ספק, תליא אי אמרינן ספיקא
דאורייתא מן התורה לקולא או לחומרא, דהרמב"ם דס"ל
בהלכות טומאת מת (פ"ט ה' י"ב) ובהלכות כלאים (פ"י ה' כ"ז),
דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, ס"ל כהשיטמ"ק דרוב
אינו בירור גמור, וכיון דהתורה אמרה דאזלינן בתר רובא
חזינן מזה דלא בעינן ודאי היתר דגם רוב ספק הוא, ואפי"ה
התירה התורה, א"כ ע"כ דכל ספק שריא מן התורה,
והרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד' שער א') דס"ל דספיקא
דאורייתא מה"ת לחומרא, ס"ל כהתוס' דרוב הוה ודאי,
וממילא אין שום ראייה מדאזלינן בתר רובא דספיקא דאורייתא
מן התורה לקולא עיי"ש.

ט) עוי"ל, דהנה המפ' כתבו דלכן ביקש יעקב לישב בשלוחה בעוה"ז מברכות שברכו אביו, ומן הדין היה ראוי יעקב לקבל הברכות שהרי לו משפט הבכורה אשר קנהו מעשו ומסרה לו מדעתו, וכפרש"י בפרשת תולדות (פרשה כ"ז-ל"ו) עה"פ ויחרד יצחק וגו' למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושנתי סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, א"ל אביו מה עשה לך, א"ל את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה עיי"ש.

אך יש להעיר דאיתא במדרש רבה (פרשה ס"ג-י"ג) מה ראה אביו יעקב שמסר נפשו על הבכורה, דתנינן (ובחסים דף ק"יב:) עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורים, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים, אמר יהיה רשע זה עומד ומקריב לפיכך נתן נפשו על הבכורה עיי"ש, ולפי"ז אי אמרינן דיעקב חטא במה שנשא השתי אחיות, נמצא שגם הוא אינו הגון לעבודה.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"ו) כתב, דליעקב היה מותר ב' אחיות שהיה מהמרכבה משכינה הקדושה וצורתו חקוקה בכסא הכבוד ונקרא אל, וכיון דאיסור עריות הוא משום דבפמליא של מעלה הוי זיווגי המדות בבחינת עריות כביכול, ואסור להשתמש בשרביטו של מלך, וכיון שיעקב היה בבחינת אל הותר לו להשתמש בשרביטו של מלך, ושפיר נשא שתי אחיות עכ"ד.

ובספר שמנה לחמו דרוש לסוכות (פרק ב') הביא דברי המדרש, דהא דיעקב נקרא אל ילפינן מדכתיב הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, אל תקרי אל (בסגול) אלא אל (בציד) ישראל אביכם עיי"ש, וזה א"ש אי ס"ל יש אם למסורת אז י"ל אל תקרי, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא ל"ש לומר אל תקרי, דכיון דאזלינן בתר הקרי והקרי הוא בסגול.

ואיתא במסכת סוטה (דף ה.), א"ר יוחנן, אד"ם (למה נקרא שמו אדם שהוא) א"פר ד"ם מ"רה (כלומר כולו הבל לכך אל יתגאה), בש"ר ב"ושה ס"רוחה ר"מה, איכא דאמרי שאול (מקום שאול ביתו) דכתיב בשין עיי"ש, וכתב בספר בית האוצר ח"א (כלל קפ"ג אות ר'), דפליגי אי יש אם למקרא או למסורת, דר' יוחנן ס"ל אם למקרא, דהברת תיבת בשר, כאילו היה סמ"ך, ואיכא דאמרי ס"ל דאזלינן בתר המסורת דכתיב בשין עיי"ש.

ובספר יציב פתגם (בפרשתן) כתב לבאר מאי נפקא מינה מפלוגתייהו, ד"ל דהכוונה ברמז זה הוא להזכיר לאדם שפלותו שלא יתגאה, ויש לבאר דפליגי בפלוגתא דאמוראי (שם), דאיתא שם, אמר ר' חייא בר אשי אמר רב, תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמיניית (משקל קטן הוא כלומר צריך שיהיה בו מעט גאווה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחן), אמר רב

אך כ"ז הוא רק אי ס"ל דתוספת שבת דאורייתא אז י"ל דצריך קרא למעט באופן הנ"ל, ואיתא במכילתא דתוסי' שבת ילפינן מדכתיב זכור את יום השבת, דמדכתיב את ילפינן תוסי' שבת, ובלקט יוסף איתא דילפינן לה מדכתיב ושמרו בני ישראל את השבת את הטפל לשבת עיי"ש.

והנה כתבו המפ' דמה שנחלקן שבטי י-ה על יוסף ויקנאו בו אחיו על שעשה לו אביו כתונת פסים, דלא עלתה על דעתם לחלוק עליו על שתי סלעים כלי מילת שעשה לו יעקב, חס מלהזכיר, אלא כיון שעד שלא נבנה המשכן היתה עבודה בבכורות ויעקב זכה בבכורה כשקנאה מעשיו, ומסר יעקב את הבכורה ליוסף ועל כן הלבישו כתונת פסים שהם בגדי כהונה, וכן איתא בידי משה על המדרש בראשית רבה (פרשה פ"ד-ט"ו) בשם הזוה"ק שיוסף לבש ד' בגדים כנגד ד' בגדי כהונה עיי"ש, ולכן הרע לשבטים על שנבחר יוסף לעמוד לשרת לפני ה' מדין בכור שהרי לא היה לו משפט הבכורה, ומה"ט נחלקו עליו.

ולכאורה הרי שפיר עביד יעקב ליתן הבכורה ליוסף, דכיון שירד ראובן מאותה איצטלא כדכתיב בפרשת ויחי (פרשה מ"ט-ד) פחו כמים אל תותר וכתוב בדברי הימים א' (פרשה ה-א) ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף וגו', היה בדין לעטר את יוסף במעלת הבכורה שהרי היה בכור לאמו רחל שהיתה עקרת הבית.

ובהגדה של פסח מלכי בקודש (פיסקא ואת לחצינו) כתב, דזה אי ראובן חטא או לא תליא אי דרשינן את או לא דרשינן, דאיתא במסכת שבת (דף נ"ה:), אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלחה) אינו אלא טועה, שנאמר (בהאי קרא) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש, והיינו שלא נהג כבוד בנשי אביו, דכתיב כבוד את אביך לרבות אשת אביך, אבל אי ס"ל לא דרשינן את לרבות, אז ראובן לא חטא כלל עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דביקש יעקב לישב בשלוחה, היינו שלא ימלכו באדום שמונה מלכים קודם לבניו, אלא הוא ימלוך לבד תיכף (עין בספר אמירה נעמה), ובוזה הודה דלא חטא במה שקרא לעשיו אדוני, משום דאביו רשע מחוייבים בכבודו, דילפינן לה מדהסמין שמירת שבת למורא אביו, וע"כ דתוספת שבת דרבנן משום דלא דרשינן את, ולפי"ז לא חטא ראובן, ולכן נתעורר עליו קנאת השבטים לערער על בכורתו, וממה שביקש לישב בשלוחה דין גרמא שקפץ עליו ורגזו של יוסף ודו"ק.

עוד איתא בגמרא (שם), רבא ברא גברא (על ידי ספר יצירה שמלמד צירוף אותיות של שם), שדריה לגביה ר' זירא, הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה (שלא היה בו דיבור), אמר ליה מן חבריא את (הנבראים ע"י החברים אתה) הדר לעפריך עיי"ש. והנה יש שמות שמצירופם נברא זכר, ויש שנברא נקבה, ואפשר שבראו השבטים בצירוף אותיות ספר יצירה, בראו נקבה והיו מטיילין עמה, ויוסף לא ידע מזה והיה סובר שהיא נקבה אשה מאב ואם, ובא והודיע לאביו שהם חשודים בעריות, וכשעסקו השבטים בצירוף סודות אלו ורצו להתחבר עליהם בני השפחות, אמרו השבטים, אתם בני השפחות, וכוונתם היתה לשם שמים, כי לא נמסרו אלו העניינים אלא למיוחסים שבדור הזה, ויוסף לא ידע זה וסבר שהיו מזלזלים בכבוד אחיהם לקרוא אותם עבדים, ובא והגיד לאביו, הרי לך כי השבטים היו צדיקים, וגם יוסף הוא צדיק יסוד עולם, וצדק בכל דרכיו אלו אשר הגיד לאביו לשם שמים, על כל זאת קראו הכתוב מביא דיבה רעה, משום שהיה לו לדרוש ולחקור ולשאול את פי השבטים מה כוונתם בדברים האלה עכ"ל.

ובספר יקהל שלמה פרשת וישב (דף מ"ז) כתב וז"ל, ועדיין יפלא על יוסף היאך חשד את אחיו כולי האי שאוכלין אבר מן החי, והיאך לא דן אותם לכף זכות אולי בראו בהמה זו על ידי ספר יצירה, אלא צ"ל דע"כ ס"ל ליוסף שאיסורא הוא דרבע על אחיו לעסוק בספר יצירה, דאיתא במסכת חגיגה (דף י"ג), אמר רבי אמי, אין מוסרין סתרי תורה (כגון מעשה מרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית) אלא מי שיש בו חמשה דברים, שר חמשים (שהוא בן חמשים שנה) ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש עיי"ש, וזאת לדעת בפר"א שכל השבטים נולדו בהמשך ז' שנים, לפי"ז י"ל דמשו"ה לא דן יוסף את אחיו לכף זכות שבראו בהמה על ידי ספר יצירה, משום דהוא סבר דאין מוסרין ספר יצירה רק לבן חמשים, והגדול שבשבטים היה בעת ההוא רק כ"ד שנים, דהא יוסף היה י"ז שנים בשעת מכירה וראובן היה גדול מיוסף רק ז' שנים, ומשו"ה הוציא עליהם דיבה שחשודים על אבר מן החי עיי"ש.

אך י"ל, דאיתא במסכת חגיגה (דף י"ד), שר חמשים, אל תקרי שר חמשים, אלא שר חומשין זה שידוע לישא ולינתן בחמשה חומשי תורה עיי"ש, ולפי"ז י"ל דמוסרין סתרי תורה אף לפחות מחמשים שנה.

ואיתא במסכת שבת (דף קט"ז), תנו רבנן, ויהי כנסוע הארון ויאמר משה, פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה (בגון הפוכה), לומר שאין זה מקומה (דהיינו ראויה ליכתב בפרשת במדבר סיני אצל מסע הדגלים), רבי אומר לא מן השם הוא זה (דמקומה הוא) אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו, כמאן אזלא הא דאמר ר' שמואל בר נחמן א"ר יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה, כמאן כרבי, (דס"ל דפרשה זו ספר לעצמו ונמצא שלמעלה ספר לעצמו ושלמטה ספר לעצמו הואיל וזה מקומה, נמצא ספר וידבר נחלק לג' ספרים) עיי"ש, ולפי"ז דיש ז' ספרי תורה אי אפשר לדרוש שר חמשים דקאי אחמשה חומשי תורה, ועכצ"ל דאתיא דאין מוסרין סתרי תורה פחות מחמשים שנה.

הונא בריה דרב יהושע, ומעטרא ליה כי סאסא לשכולתא (גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כסאסא המעטרת את השכולת), אמר רבא, בשמתא דאית ביה (גסות הרוח) ובשמתא דלית ביה (גסות פורתא לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם), אמר רב נחמן בר יצחק, לא מינה ולא מקצתה (לא יתפון אדם לא בכולה ולא במקצתה), מי זוטרי דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דלאיכא דאמרי שאול היינו דשאל תחתיה פתוחה לפניו, משום דכל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז, וכיון דחמירא כולי האי אמרינן לא מינה ולא מקצתה, ולר' יוחנן דאמר בשר בושא סרוחה רמה, לא חמור כל כך, ומותר לתלמיד חכם שמינית שבשמינית. ובזה נחלקו יוסף עם השבטים, דיוסף ס"ל דתלמיד חכם צריך שיהא בו שמונה שבשמינית, וכן נראה מהחלומות שסיפר להם מענין שררותו עליהם, ולזה הלבישו אביו כתונת פסים, שזה איצטלא דרבנן ומאני מכבודותא, והשבטים חלקו עליו וסברו לא מינה ולא מקצתה עכ"ד היציב פתגם.

ובזה יבואר, ביקש יעקב לישב בשלוה, דסבר שאין בו פגם בנשואי השתי אחיות, משום דנקרא אל, ומינה דס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז ס"ל לא מינה ולא מקצתה, ובכך קפץ עליו רוגזו של יוסף ודו"ק.

י' עוי"ל, דאיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי, ר"ש אומר תולין הן עיניהן בבנות הארץ, ר"י אומר מזלזלין בבני השפחות וקורין להם עבדים עיי"ש, וכתב הש"ה (פרשת וישב) ומקשים העולם, חלילה איך להאמין על שבטי יה לעשות מעשים כאלה, ואם לא עשו איך להאמין על יוסף שיוציא דבת שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו, גם ויבא יוסף את דבתם משמע שהיה אמת שעשו כן, וזהו החילוק בין מוציא דיבה למביא דיבה, מוציא דיבה הוא המוציא דיבת שקר, והמביא ומגלה דיבה שהיא אמת, והדרן קושיא לדוכתא, איך להאמין זה על שבטי יה קדושים משרתי עליון על כל בני אלקים כולם.

ושמעתי שנמצא בקובץ ישן, הענין היה, אברהם אבינו עשה ספר יצירה, ומסרו ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב מסר לבניו אשר הם היותר מיוחסים, כי אין מוסרין סתרי תורה כאלה אלא לצנועין ומיוחסי ישראל בכל דור ודור, על כן מסרו לבני הגבירה ולא לבני השפחות, והנה מצינו בגמרא מסכת סנהדרין (דף ס"ה) דברא עגלא תילתא בכל ערב שבת על ידי עסק ספר יצירה בצירוף השמות, ובודאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה, אין צריך שחיטה וניתר לאוכלו בעודו חי, וכך עשו השבטים, ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דבה זו אל אביו שהם אוכלים אבר מן החי, והם כנים היו וכדין עשו.

שבאחיך, [וכן איתא במסכת יבמות (דף ע"ד): דאמר דואג האדומי לשאול עד שאתה משאיל על דוד אם הוא הגון למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבוא בקהל מ"ט דקאתי מרות המואביה וכו' עיי"ש], וה"נ ביוסף שבא מביאת איסור אינו ראוי להיות מלך, וזה היה טענת השבטים על יוסף על מה שאמר על עצמו שיהיה מלך, דאין מן הראוי שיהיה מלך.

ואיתא במד"ר בראשית (ט"ו-י) ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכל תאכל, ר' לוי אמר צווהו על שש מצות וכו', לאמור זה גילוי עריות, שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו וכו', ורבנן ס"ל דגילוי עריות ילפינן דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו ולא בזכר ולא בבהמה עיי"ש, וכתב ביפה תואר הנפקא מינה מהיאך ילפינן איסורי עריות, דלמאן דיליף לה מודבק באשתו, לא הוזהרו בני נח כי אם על אשת איש ולא על כל עריות, אבל למאן דיליף לה מלאמור מוכח שהוזהרו על כל עריות, ולפי"ז אי ילפינן איסור עריות מקרא ודבק באשתו, שפיר מובן היאך יעקב נשא השתי אחיות, דהלא קודם מתן תורה לא נאסרו על כל העריות, אבל למ"ד דיליף לה מלאמור קשה היאך נשא יעקב שתי אחיות עיי"ש, ועיין בספר מטה יששכר (דף קכ"ח).

ועיין בשו"ת מהרי"א חו"ר"ד (סי' א) שדן לענין נשי בני נח אי הוזהרו בשבע מצוות, והעיר שם דלא מצינו אזהרה לחוה על עץ הדעת, אך י"ל דמקרא ויצו ה' אלקים על האדם לאמר דרשינן דהיינו לאמר לחוה עיי"ש, וכ"כ המהרש"א במסכת סוטה (דף ט), אהא דאיתא שם שהנחש רצה שחוה תתן מעץ הדעת לאדה"ר וישא הוא את חוה, והקשה המהרש"א (בחדא"ג), דהלא אם תאכל חוה מעץ הדעת תמות גם היא והיאך ישא אותה, וי"ל דהנחש סבר דהציווי נאמר רק לאדה"ר בלבד, כי באותו שעה עדיין לא נבראת חוה, אמנם כיון שחוה היתה מעצמו ובשרו הו"ל כאלו נצטוית גם היא עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דאי ס"ל דחוה מצלע נבראת, א"כ לא בעינן קרא מיוחד לאסור לחוה לאכול מעץ הדעת, כי גם היא נכללת בציווי של אדה"ר כיון שהיתה עצמו ובשרו בעת האזהרה, וכשנצטווה אדה"ר נצטווית גם היא, ולפי"ז י"ל דילפינן ג"ע לב"נ מקרא דלאמור, וי"ל דכל עריות נאסרו לב"נ, משא"כ אי ס"ל דו פרצופין נבראו, א"כ הרי חוה נבראה בפני עצמה, ולא היתה בכלל הציווי, כי רק לאדם היתה האזהרה, ואיצטרין קרא דלאמור לאסור לחוה לאכול מעץ הדעת, ולכן ילפינן איסור ג"ע לב"נ מקרא דודבק באשתו ונאסר להם רק אשת איש ולא כל עריות.

ואיתא במסכת ברכות (דף ס"א), ובמסכת עירובין (דף י"ח) בקרא ויבן ה' את הצלע, חד אמר דו פרצופין נבראו (היינו דמיד בתחילה נברא אדה"ר בצורת זכר ונקבה ואח"כ חלקו הקב"ה לשנים), וחד אמר שמן הזנב נבראה (היינו שמתחלה נברא רק בפרצוף אחד ומן הזנב שנברא עמו נבראת חוה), דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי דכתיב וייצר ה' אלקים את האדם בשני

ולכאורה יש להביא ראיה דאיכא ה' ספרי תורות, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח) אמר ר"ל מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למ"ל (מאי שנא דכתיב ה"א ביום גמר מעשה בראשית), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו עיי"ש, וברש"י עה"פ יום הששי כתב וז"ל, הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה עכ"ל, מוכח מזה דאיכא חמשה חומשי תורה, אמנם מצינו במדרש רבה בראשית (פרשה ט"ו-ד), ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, אמר ר' יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם על כן כתיב הששי [ופרש"י ה"א יתירה להרבות שעה ראשונה, אחרונה ליום ששי ראשונה לשבת וכ"כ במתנות כהונה עיי"ש].

וכתב בספר סמיכת חכמים בהקדמה לסיום מסכת חגיגה והתחלת מסכת יבמות, ובספר כסף נבחר (פרשת עקב), דאי ס"ל חמשה חומשי תורה ס"ל דה"א יתירה בא ללמוד שהתנה הקב"ה במעשה בראשית, משא"כ אי ס"ל שבעה ספרי תורות הן, א"כ אי אפשר דקאי ה"א יתירה ללמוד אם יקבלו חמשה ספרי תורה, ולכן סובר דאיתא להך ילפותא דמוסיפין מחול על הקודש עכ"ד.

ומעתה יבואר דברי המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה, דס"ל דהברכות הם שלו כי הוא קנה הבכורה מעשיו, וכוונת יצחק היתה לברך הבכור, ואף דהבכורה הוא דבר שלא בא לעולם, מהני המכירה דקודם מ"ת מהני קנין בדבר שלא בא לעולם, כיון דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, ויום הששי איתא דרק ה' ספרים איכא, ולפי"ז י"ל דע"ז קאי קרא שר חמשים, ומוסרין סתרי תורה אף לפחות מתחמשים שנה, וא"כ הצדק הוא עם השבטים, ודין גרמא שקפץ עליו רוגזו של יוסף ודו"ק.

ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו: ודקדוק המפ' למה נכתב כאן ששנאו אותו על דבריו, הרי דבריו היה עוד לפני שחלם, והיה צריך לכתוב וישנאו אותו על דבריו, ואח"כ כשחלם הוסיפו לשנאו אותו על חלומותיו שחלם, ולכאורה משמע מזה דהשנאה על דבריו היה רק אחרי שחלם וצ"ב.

והנבס"ד, דבספר בנין דוד (אות נ"א) כתב, דהשבטים חלקו על יוסף על אמרו כי הוא אשר ימלוך עליהם, וסברו דזה לא יתכן כיון שיוסף בא מביאה פסולה, שהרי יעקב נשא את רחל באיסור שתי אחיות, ואינו הגון למלכות דכתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך ודרשינן במסכת ב"ק (דף פ"ח) ממובחר

דרך בארץ ישראל מקיימין התורה, ולכן יעקב לא היה מותר ליקח את השפחות, ולכן זלזלו בבני השפחות, לפי שיעקב עשה נגד ההלכה, אבל יוסף ס"ל דארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, ויעקב אינו מחוייב לקייים התורה בחו"ל, ובני השפחות יחשבו כאחד הבנים, ואין להשבטים לזלזל בהם עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א.

ואיתא במסכת ב"ב (דף ק"ט:), דזה אי א"י מוחזקת לנו מאבותינו או לא, תליא בפירוש הכתוב (שמות ו-ח) ונתתי אותה לכם מורשה אני ה', דאי אמרינן דמוחזקת לנו אז הפירוש הוא דירושא היא לכם מאבותיכם, אך אי אמרינן דאינה מוחזקת לנו, אז הפירוש הוא מורישינן ואינן יורשינן עיי"ש, וכתב בבגדי אהרן פרשת בראשית (דף י"ד. מדפ"ס), דלכאורה מוכרח לומר דהפירוש הוא דירושא הוא להם, דהא כתיב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, ושם לא שייך לומר מורישינן ואינן יורשינן, אך באמת יש ליישב כמו שדרשו חז"ל במסכת פסחים (דף מ"ט:), תנא רבי חייא, כל העוסק בתורה לפני עם הארץ כאלו בועל ארוסתו בפניו, שנאמר תורה צוה לנו מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה עיי"ש, אך זה אינו אלא אי ס"ל יש אם למסורת, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא, א"כ מורשה הוא כפשוטו, וע"כ דפירוש הכתוב דירושא הוא להם וא"י מוחזקת עיי"ש.

ולפי"ז א"ש, דעל דבריו לבד שקורין להם בני שפחות, אין להם טענה די"ל דהצדק הוא עם יוסף, דיש אם למקרא, וארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, ויעקב אינו מחוייב לקייים התורה בחו"ל, ובני השפחות יחשבו כאחד הבנים, ואין להשבטים לזלזל בהם, אמנם אחר שסיפר יוסף את חלומו שיהיה מלך, והטעם דרצה למלוך עליהם משום דס"ל דלא בא מביאה פסולה, דיעקב לא חטא בחטא דשתי אחיות, דילפינן איסור עריות מודבק באשתו, ולא כל העריות נאסרו, דאין לומר דילפינן איסור עריות מקרא דלאמור, דס"ל דו פרצופין נבראו, א"כ הרי חוה נבראה בפני עצמה, ולא היתה בכלל הציווי, כי רק לאדם היתה האזהרה, ואיצטריך קרא דלאמור לאסור לחוה לאכול מעץ הדעת, ולפי"ז ע"כ דס"ל יש אם למסורת, וארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, והם צדקו במה שהם קורין להם בני שפחות, ולכן ויוסיפו עוד שנאו אותו על דבריו דוקא אחר שסיפר חלומו, דאחר שסיפר להם שיהי' מלך, א"כ למה הוציא דיבה עליהם ודו"ק.

ב) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דהשבטים חלקו על יוסף על אמרו כי הוא אשר ימלוך עליהם, וסברו דזה לא יתכן כיון שיוסף בא מביאה פסולה, שהרי יעקב נשא את רחל באיסור שתי אחיות, ואינו הגון למלכות דכתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך, וה"נ ביוסף שבא מביאת איסור אינו ראוי להיות מלך, וזה היה טענת השבטים על יוסף על מה שאמר על עצמו שיהיה מלך, דאין מן הראוי שיהיה מלך.

יודי"ן, שני יצרים ברא הקב"ה, אחד יצר טוב ואחד יצר רע, מתקיף לה רב נחמן בר רב יצחק, אלא מעתה בהמה דלא כתיב בה וייצר לית ליה יצרא, והא קא חזינן דמוקא (שמוקא) ונשכא ובעטא, אלא כדר' ירמיה בן אלעזר, דאמר ר' ירמיה בן אלעזר, דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון (שני פרצופין בראו תחלה אחד מלפניו ואחד מאחוריו וצלחו לשנים ועשה מן האחד חוה), שנאמר אחר וקדם צרתני (לשון צורה דהיינו שני פרצופין) עיי"ש.

וכתב בספר אמרתי אחכמה (דף ל"ז), דזה תליא אי ס"ל יש אם למקרא או למסורת, דהכתיב הוא בשני יודי"ן וייצר, משא"כ הקרי הוא בחד יו"ד לחוד, ומעתה למ"ד יש אם למסורת ואיכא ב' יודי"ן, אז יש לדרוש דהוה ב' יצירות ודו פרצופין נבראו, משא"כ למ"ד יש אם למקרא והוה בחד יו"ד אז אמרינן דמצלע נבראת עכ"ד.

ואיתא במדרש רבה פרשת וישב (פרשה פ"ד-ז), ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' יהודה אומר, מזלזלים הם בבני השפחות וקורין להם עבדים עיי"ש, ובירושלמי פאה (פ"א ה"א) איתא מה אמר, ר' יהודה אומר, מזלזלים הם בבני השפחות ונוהגים בהם כעבדים עיי"ש.

ושמעתי מכ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א בשוה"ט ליל שב"ק פרשת וישב (שנת תשס"ה) לבאר במאי היה תלוי פלוגתתם, דלכאורה צ"ב היאך נשא יעקב שפחות, הרי מבואר ביבמות (דף ק:) דמה שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית פרשה י"ז-י) להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו, דאמר ליה לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזול זרעך בתרה (כדאמרינן בקידושין (דף ס"ח:)) שפחה הוולד כמוה דכתיב האשה וילדיה עובדת כוכבים דכתיב כי יסיר את בנך בנך הבא מן הישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה) עיי"ש, והיאך עבר יעקב על אזהרה זו, אך י"ל כמש"כ הרמב"ן (בראשית פרשה כ"ו-ה), דהאבות קיימו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל, ולכן שפיר היה יעקב יכול לישא שפחה.

אך כתב השפע חיים זצ"ל מובא בדברי תורה (שנה ד' גליון ט"ו), דמה שכתב הרמב"ן דהאבות לא קיימו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל, א"ש רק אי אמרינן דארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה בה קדושת ארץ ישראל, אז יש לחלק ולומר דבחו"ל לא קיימו את התורה רק בארץ ישראל, משא"כ אי אמרינן דארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולא היתה בה עדיין קדושת ארץ ישראל, א"כ אי אמרינן דקיימו כה"ת עד שלא ניתנה, מהיכא תיתי לחלק ולומר דרק בארץ ישראל קיימו התורה ולא בחו"ל, דאז לא שייך לומר דאיכא נפקא מינה בין חו"ל לארץ ישראל עכ"ד (וכ"כ בספר זכרון יעקב פרשת ויחי).

ולפי"ז י"ל דזה היתה מחלוקת יוסף והשבטים, דהשבטים ס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו ולא שייך לחלק ולומר

משום דדרשינן טעמא דקרא, וא"כ למה הוציא דיבה עליהם, דאי דרשינן טעמא דקרא א"כ יש לומר דבהמה הנברא על ידי ספר יצירה אינו טעון שחיטה, ולכן ויוסיפו עוד שנוא אותו על דבריו דוקא אחר שסיפר חלומו, דלפני זה היה לו תירוץ דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, משא"כ אחר שסיפר להם שיהיה מלך וע"כ משום דדרשינן טעמא דקרא, ומעתה בהמה הנברא על ידי ספר יצירה אינו טעון שחיטה, א"כ למה הוציא דיבה עליהם ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפ"י ד היפה תואר הנ"ל, דאי ילפינן איסור עריות מקרא ודבק באשתו, אז י"ל דב"נ לא הוזהרו רק על אשת איש, ולא על כל העריות, ולפי"ז לא עבר יעקב על איסור דשתי אחיות, וקרא דלאמור אתיא לאמר לחוה שהיא אסורה לאכול מעץ הדעת.

ובספר זרע ברך שלישי פרשת בראשית (ד"ה בענין בפלפול) כתב, דחווה אמרה אל הנחש דגם עליה נאסר עץ הדעת, כיון שהיא נבראה מצלע של אדה"ר, ואיתא במסכת סנהדרין (דף פ:), דלמ"ד עובר ירך אמו, אם נגחה או נרבעה האם גם וולדה אסורה עיי"ש, ולכן גם היא בכלל האיסור עיי"ש.

ובספר זרע ברך שלישי פרשת וישלח הביא מש"כ בספר מנחת יהודה, דמה שיוסף אמר שתולין עיניהם בבנות הארץ, פ"י במה שנשאו נשים כנעניות, ובאמת נשאו נשים דאמותן היו מכנענית ולא אביהן, והם אמרו דהולד הולך אחר זרע האב, משא"כ יוסף ס"ל דהולך אחר האם ואין חוששין לזרע האב, וא"כ עברו על לאו דלא תחתן במ הכתוב בז' אומות עכ"ד.

ובחידושי הריטב"א עמ"ס יבמות (דף ע"ח.) ד"ה בנה שני כתב, דאי ס"ל אין חוששין לזרע האב, שפיר שייך לומר דעובר ירך אמו, כיון שהעובר אינו נחשב לחלק האב והוי כירך אמו, אבל אי ס"ל חוששין לזרע האב לא יתכן לומר דעובר ירך אמו היא, דזרע האב להיכן הלך עיי"ש.

ולפי"ז א"ש, דעל דבריו לבד שאכלו אבמה"ח, אין להם טענה די"ל דהצדק הוא עם יוסף, דאין חוששין לזרע האב, אמנם אחר שסיפר יוסף את חלומו שיהיה מלך, והטעם דרצה למלוך עליהם משום דס"ל דלא בא מביאה פסולה, דיעקב לא חטא בחטא דשתי אחיות, דילפינן איסור עריות מודבק באשתו, ולא כל העריות נאסרו, דאין לומר דילפינן איסור עריות מקרא דלאמור, דלאמור אתיא לאסור לחוה, וע"כ דס"ל עובר לאו ירך אמו, ומעתה ס"ל חוששין לזרע האב, והם צדקו במה שתולין עיניהם בבנות הארץ, ולכן ויוסיפו עוד שנוא אותו על דבריו דוקא אחר שסיפר חלומו, דאחר שסיפר להם שיהיה מלך, א"כ למה הוציא דיבה עליהם ודו"ק.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, ותי' הרמב"ן פ' ויקרא (פרשה י"ח-כ"ה), דהטעם דאסרה תורה ב' אחיות הוא משום דשתי נשים נעשית צרות זו לזו כדכתיב ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, וזה שייך רק גבי סתם נשים ששונאות זו את זו, משא"כ ברחל שמסרה הסימנים ללאה כדאיתא במסכת מגילה (דף י"ג:), בודאי לא יהיו שונאות זו את זו ובכה"ג לא אסרה התורה עיי"ש.

וכתב בספר יושב אהלים (פ' מקץ ופ' משפטים) דזהו רק למאן דס"ל דרשינן טעמא דקרא אז יש לומר דהטעם דאסרה תורה שתי אחיות הוא משום שלא יהיו צרות זו לזו והיכא דל"ש הטעם ל"ש האיסור, משא"כ למאן דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא אין לחלק וגם היכא ש"ל דאוהבות זו את זו ג"כ יש איסור דב' אחיות עיי"ש.

והבאנו מה שכתב בשלה"ק שבראו בהמות עפ"י שמות על ידי ספר יצירה, והשבטים שאכלו אבר מן החי ס"ל דבהמות הללו אין צריכין שחיטה, כי אם מה שנבראו על ידי תולדה פטר רחם, ויוסף ס"ל דגם בהמות שנבראו על ידי ספר יצירה צריך שחיטה, ולכן אמר דהם אוכלין אבר מן החי.

ובספר זרע ברך שלישי (פרשת וישלח) כתב דו"ל, ונראה לי דסברא זו תליא אי אמרינן דאמרת ה' צרופה קאי על המצוות שאינן מצד הטעם כי אם מצד הצירוף זו גזירה, דמאי נפקא מינה אי שוחט מן הצוואר או מן העורף, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק אמרת ה' צרופה, וא"כ שחיטה בלי טעם כי אם מצד הגזירה, ולפי"ז אין נפקותא בין בהמה שנבראת על ידי ספר יצירה או שנבראת מפטר רחם, דבשניהם צריך לקיים גזירת הקב"ה מצד הצירוף הנ"ל, אבל אי אמרינן שהוא מצד הטעם, א"כ לפי הטעם י"ל דיש חילוק בין בהמה שנבראת עפ"י תולדה שבא מצד יצר הרע, וכדאיתא במסכת סנהדרין (דף ס"ד.) דגם בבהמה יש יציה"ר הגורם לה תאות המשגל עיי"ש, ושחיטה הוא כדי להחליש כח היציה"ר כמו שכתבו המקובלים, וא"כ לפי"ז יש חילוק בין בהמה שנבראת על ידי פטר רחם מבהמה אחרת, או שנבראת עפ"י ספר יצירה, דבהמה שנבראת ע"י ספר יצירה אין בה חלק סטרא אחרא ויצה"ר ולכן אין צריך שחיטה, וא"כ יוסף תפס הסברא דהמצוה הם מצד הגזירה, וא"כ צריך שחיטה, משא"כ השבטים ס"ל כמ"ד דהמצוה הם מצד הטעם ודרשינן טעמא דקרא, וא"כ יש חילוק בשחיטה וכנ"ל עכ"ד.

ולפי"ז א"ש, דעל דבריו לבד שאכלו אבמה"ח, אין להם טענה די"ל דהצדק הוא עם יוסף, דלא דרשינן טעמא דקרא, וא"כ אף בהמה שנברא על ידי ספר יצירה טעון שחיטה, אמנם אחר שסיפר יוסף את חלומו שיהיה מלך, ולכאורה הרי אינו מן הראוי שיהיה מלך, כיון שבא מאיסור דשתי אחיות ואינו נקרא ממיוחסין שבאחיק, וע"כ דס"ל דליכא איסור דשתי אחיות

עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות אחרות ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו), אין ב"נ מוזהר עליה דברי ר' מאיר (ר' מאיר אליבא דר' עקיבא אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיבי), וחכ"א הרבה עריות יש (כגון כל חייבי כריתות) שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, וכן נח מוזהר עליהן (ולרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבווי) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל כר' מאיר דאין ב"נ מוזהר על זה, וכיון שהיה להאבות דין ב"נ כמש"כ בפרשת דרכים, הותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד.

אמנם כתב שם (שער ט"ז) ד"ה ולבאר, דפלוגת ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דר"מ ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומרבינן מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בעריות שיש בו כרת עיי"ש.

ובזה יבואר, דהשבטים אומרים הנה בעל החלומות הלזה בא, דהיינו שחלם לו שהוא ראוי להיות מלך דאינו בא מביאה פסולה, דיעקב לא עבר על איסור דשתי אחיות, דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז ס"ל וי"ו להוסיף, ואינו חייב אלא בשניהם יחדיו עימור ומכירה, ולכן לכו ונמכרנו לישמעאלים, דהלא לשיטתו אין אנו מחוייבים רק על שניהם ביחד ולא על חד בלבד ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו:

והנבס"ד, דאיתא במסכת סנהדרין (דף פ"ה:), הגונב נפש מישאל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו (דכתיב ונמצא בידו ותניא במכילתא ונמצא אין מציאה בכל מקום אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן הוא אומר ויקח את כל ארצו מידו), רבי יהודה אומר, עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו עיי"ש.

ובספר שפתי כהן בפרשתן עה"פ ועתה לכו ונהרגהו כתב, דהשבטים ס"ל דצריך שני דברים שיתחייב מיתה על הגונב נפש ומכרו, עימור ומכירה, דס"ל וי"ו להוסיף ואינו מחלק, משא"כ אי ס"ל וי"ו לחלק מחויב מיתה או בעימור או במכירה עיי"ש.

ובשו"ת מהרשד"ם חלק אבהע"ז (סי' מ"ח) כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אז ס"ל וי"ו להוסיף, ואי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, אז ס"ל וי"ו לחלק עיי"ש.

והבאנו דהשבטים חלקו על יוסף על אמרו כי הוא אשר ימלך עליהם, וסברו דזה לא יתכן כיון שיוסף בא מביאה פסולה, שהרי יעקב נשא את רחל באיסור שתי אחיות, ואינו הגון למלכות דכתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך, וה"נ ביוסף שבא מביאת איסור אינו ראוי להיות מלך, וזה היה טענת השבטים על יוסף על מה שאמר על עצמו שיהיה מלך, דאין מן הראוי שיהיה מלך.

אך כתב בספר שערי שמים (שער י"ז), דאיתא במסכת סנהדרין (דף ט"ז:), כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר